

คฤหาสน์รุ่งจำ	ไนยเนคกัลยา	คฤหาสน์รุ่งจำ	ไนยเนคกัลยา
คฤหาสน์ทรายทอง		คฤหาสน์ทรายทอง	
○ พระพักตร์คฤหาสน์	งามเลิศเจิดจัน	○ พระพักตร์คฤหาสน์	งามเลิศเจิดจัน
เป็นนวลละออง	ทรนคาคฤหาสน์	เป็นนวลละออง	ทรนคาคฤหาสน์
หงสามสิบสอง	พระกันเฒ่าน้อง	หงสามสิบสอง	พระกันเฒ่าน้อง
คฤหาสน์ไทร		คฤหาสน์ไทร	
○ นาสิกเลิศแล้ว	คฤหาสน์ข่อยแก้ว	○ นาสิกเลิศแล้ว	คฤหาสน์ข่อยแก้ว
ดูงามสุดไส	พระกรรอรกล้อม	ดูงามสุดไส	พระกรรอรกล้อม
คฤหาสน์ข่อยไทร	นิ่วพระหัตถ์อภัย	คฤหาสน์ข่อยไทร	นิ่วพระหัตถ์อภัย
คฤหาสน์เทียนทอง		คฤหาสน์เทียนทอง	
○ ถิ่นนั่งหงตั้ง	ครีตเกร็งแต่งหุ	○ ถิ่นนั่งหงตั้ง	ครีตเกร็งแต่งหุ
คฤหาสน์บัวทอง	เป็นที่พิไลม	คฤหาสน์บัวทอง	เป็นที่พิไลม
ฝูงเทพทั้งผอง	ไครยเห็นโฉมน้อง	ฝูงเทพทั้งผอง	ไครยเห็นโฉมน้อง
คฤหาสน์วันตา		คฤหาสน์วันตา	

ความงามของนางเป็นที่ชื่นชมของคนทั่วไป ไครได้พบนางต่างต้องพากันชมเชย เช่น
ยายเข่าว่าโย เมื่อพบนางกล่าวชมความงามของนางว่า

○ พิศพักตร์นางสาวน้อย	หน้าเข็มช้อยนวลละออง	○ พิศพักตร์นางสาวน้อย	หน้าเข็มช้อยนวลละออง
คฤหาสน์ไนยชั้นช่อง	ห้องวิมานท้าวโกสี	คฤหาสน์ไนยชั้นช่อง	ห้องวิมานท้าวโกสี

แม่นางสมุททเวหาก็ชมว่า

○ นางแม่ใจร้าย	เมื่อเห็นลูกสะใภ้	○ นางแม่ใจร้าย	เมื่อเห็นลูกสะใภ้
คฤหาสน์นางส่ววัน	มนุษย์คนนี้	คฤหาสน์นางส่ววัน	มนุษย์คนนี้

มีโฉมไครจะทัน พิศุสู้อ่าง	พระภักตรกฤดาจร	มีโฉมไครจะทัน พิศุสู้อ่าง	พระพักตรคือจันทร์
------------------------------	----------------	------------------------------	-------------------

บริวารยักษ์ของนางประกาศันต่างชมเชยนาง ว่า

○ แล้วมันเข้าไกลย คฤาโฉมนางหงษ์ ทาบทาหังองค์ รัชเร้าหัตทยา	พิศุสูร์ไทย ผิวเนื้อคฤาทอง หอมกลืนโฉมญิง	○ แล้วมันเข้าไกล คือโฉมนางหงส์ ทาบทาหังองค์ รสเร้าหัตทยา	พิศุสูร์ไท ผิวเนื้อคือทอง หอมกลืนโฉมยง
---	--	---	--

เนื่องจากบุปผลักษณ์อันงดงาม นางคาราจึงเป็นที่ปรารถนาของคนทั่วไป และไม่เพียงแต่มนุษย์เท่านั้นที่ชื่นชม แม้เทวดาก็ยังกล่าวถึง

○ เทเวศทุกเคา พระนุชกัลยา บ่อทรงเมตตา บ่อไคยไอยพล	ชวนกันไปกลาว เท่าหังสององค์ พูพานผานฟ้า	○ เทเวศร์ทุกค้าว พระนุชกัลยา บ่ทรงเมตตา บ่ไค้วยพร	ชวนกันไปกล่าว ท้าวหังสององค์ ภูบาลผานฟ้า
--	---	--	--

นอกจากมีรูปร่างหน้าตาสวยงามแล้ว นางคารามีกิริยามารยาทนมนวล เรียบร้อย ง่ายๆ ใจดี "เคื่นคฤา นางช้าง" และมีความฉลาด มีคุณสมบัติของกุลสตรี รู้จักสงวนท่าทีที่มีความละเอียด เช่น เมื่อท้าวอาทิตย์ศรีสุไพ์ให้เลือกคู่ นางก็ได้แสดงความจำนงจะเลือกชายใด เมื่อจะตอบรับคำกับท้าวอาทิตย์ซึ่งประสงค์อภิเษกนางกับพระกายโสท หัง ๆ ที่รักพระกายโสทแต่ นางก็ตอบอย่างรักษาที่ท่าของลูกผู้หญิงไว้

○ โอประจอมจ๊ก แพงพักถ้วงา	ลูกนคฤาผัก ตามเท่าจ๊กปลูะ	○ โอประจอมจ๊ก แพงพักถ้วงา	ลูกนค้อผัก ตามท้าวจ๊กปลูก
------------------------------	------------------------------	------------------------------	------------------------------

พระทูลหัวอา	บ่อขตรอครธา	พระทูลหัวอา	บ่อขตราชา
ตามพระทูลหัวใน		ตามพระทูลหัวใน	
○ มานะกระสัตรี	ย้อมบังเกิดมี	○ มานะภษัตรี	ย้อมบังเกิดมี
มาแล้วแต่ไทรย	แม้นรักเทารักษ	มาแล้วแต่ไโร	แม้นรักเทารัก
บ่อแจ้งแก่ไครย	กุมไวยในใจ	บ่อแจ้งแก่ไคร	กุมไว้ใจ
เท้าน้องฉายา		เท้าน้องฉายา	

นางคารา มีความรักต่อสามีอย่างแน่นแฟ้น เป็นผู้รักเดียวใจเดียว เมื่อพระกายโสทต้องจากไป นางก็ออกติดตามหาทันทีด้วยใจเด็ดเดี่ยว ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก และไม่ฟังคำทัดทานของผู้ใด

○ ถ้าน้องบ่อภพเท้า	โหยคั้นเข้าสู่ไวยสวรรค์	○ ถ้าน้องบ่อภพเท้า	ให้คั้นเข้าสู่ไวยสวรรค์
จักตามพระทรงพรรณ	ไปยตามชายริมฝั่งชล	จักตามพระทรงพรรณ	ไปยตามชายริมฝั่งชล
○ ตัวน้องตอภักดี	ตัวซามิเท้าคู่เหย	○ ตัวน้องตอภักดี	ตัวซามิเท้าคู่เหย
ณาคิชสงกาเหลย	ว่าจักมีคู่ถึงสอง	อย่าคิชสงกาเลย	ว่าจักมีคู่ถึงสอง

นอกจากมีความจงรักภักดีต่อสามีแล้ว นางยังเป็นผู้อดทนเป็นอย่างยิ่ง เพราะเมื่อติดตามสามีไปจนได้อยู่ร่วมกัน ต้องอยู่กับนางสมุททเวหาแม่สามีซึ่งมีจิตใจร้ายและพยายามหาทางกลั่นแกล้งนางอยู่ตลอดเวลา นางก็พยายามอดทน แม้จนถึงที่สุดเมื่อนางสมุททเวหาต้องการให้พระกายโสทอภิเษกกับนางประกาศัน นางคาราก็จัดเตรียมและแต่งตัวให้พระกายโสท เข้าสู่พิธีอภิเษกอย่างเต็มใจ ทั้งตัวนางเองต้องเป็นทาสรับใช้นางประกาศัน นางก็อดทนแม้จะขมขื่นใจ

○ สิ่งใดบ่อไคยเส้าหมอง	ส่งสารนางน้อง	○ สิ่งใดบ่อไคยเส้าหมอง	ส่งสารนางน้อง
แม่ค้อยมารักษาตัว		แม่ค้อยมารักษาตัว	

○ ประกาศรหฺยูเขยด้วยคัว ย่อมแจ้งไปยหัว ทุกคัวนรธาติยิงชย	○ ประกาศนอยุ่เขยด้วยคัว ย่อมแจ้งไปยหัว ทุกคัวนรธาติหญิงชย

จากความซื่อสัตย์จงรักภักดี และความเข้มแข็งออกทนของนางคารา ทำให้พระกายโสทรักและสงสารนางเป็นอย่างยิ่ง พระกายโสทรักจึงได้พานางหนีออกจากเมืองยักษ และหลังจากกำจัดพวกยักษได้หมดสิ้นแล้ว จึงพานางกลับไปยังบ้านเมืองของพระบิดา และครองรักกันอย่างมีความสุข

ตัวละครที่มีความสำคัญรองลงมา ได้แก่

ท้าวพรหมหัต

บทบาทของท้าวพรหมหัต แสดงให้เห็นถึงลักษณะของบุคคลผู้ซึ่งรักตนเอง และคิดถึงตัวเอง เป็นใหญ่ โดยไม่สนใจว่าคนอื่นจะได้รับความเดือดร้อนประการใด เช่น ในกรณีที่น่างสมุทกเวหาจับพระองค์กินเป็นอาหาร พระองค์คิดหาทางเอาตัวรอดในลักษณะของคนเห็นแก่ตัวโดยต่อรองกับนางสมุทกเวหาขอแลกชีวิตของพระองค์กับชีวิตของชาวเมือง กล่าวได้ว่า พระองค์เป็นกษัตริย์ที่ไม่รักและห่วงใยประชาชนของพระองค์เลย คือยอมให้นางสมุทกเวหากินชาวเมืองวันละหนึ่งพันคนแทนตนเองได้

○ เมื่อน้องมาถามที คัวเรานี้คิขสิ่งไสย เคี้ยวกินวัลเท่าไย เราจะไหยตามปรากฏะหนา ○ น้องกินวัลละพัน พระจอมขวันของเมื่อยา ยั้งน้อยเป็นนักหนา แดกอทรงคัวน้องหญ	○ เมื่อน้องมาถามที คัวเรานี้คิขสงสัย เคี้ยวกินวันเท่าใด เราจะให้ตามปรารณา ○ น้องกินวันละพัน พระจอมขวัญของเมื่อยา ยั้งน้อยเป็นนักหนา แต่พอทรงคัวน้องอยู่

พิจารณาในเรื่องความซื่อสัตย์ พระองค์เป็นกษัตริย์ที่ทรัสแล้วไม่คืนคำ คือมีความซื่อเมื่อสัญญากับนางสมุทกเวหาก็ทรงรักษาสัญญาอย่างเคร่งครัด ดังที่พระองค์ตรัสกับนางสมุทกเวหาว่า

○ คัวเราเป็นกระสตร เกอโดยตรัคจะโอฎฐ กฤธาชึ่งอันงอกงา ที่ไหนแล้วจะถอยคั้น	○ คัวเราเป็นกษัตริย์ เพื่อได้คัร้สจากโอฐธา คื่อข้างอันงอกงา ที่ไหนแล้วจะถอยคั้น

○ เข็ลโถ้มเอาะไปย	แล้วเมื่อไคยจะกลับกลืน	○ เข็โงถ่มออกไป	แล้วเมื่อไคยจะกลับกลืน
สตรจ้งเราใหม่คั้น	ถ้อยคำพैयाสงกา	สัจจ้งเราไม่คั้น	ถ้อยคำพैयाสงกา

ถึงแม้ภายหลังพระมเหสีจะหักห้วงเกี่ยวกับการกระทำของพระองค์ แต่พระองค์ก็เสียใจ มีอาจเสียสัจย์ที่ไว้ไว้ได้

○ ตรตรพ้งมเหสี	พระหั้นปี้คิษยะเย็น	○ ตรรับพ้งมเหสี	พระหั้นปี้คิษยะเย็น
เหว่าคางจะสวนแหล้น	ว่าพैयाบ่ค้สตรจ้ง	เหวคางจะสรवलเล่น	ว่าพैयाบ่ค้สัจจ้ง
○ สู้จสิ้นควงชี่ยวิท	บ่บ่ล่อยปลิดคในร่าพั้น	○ สู้จสิ้นควงชี่ยวิท	บ่บ่ล่อยปลิดคในร่าพั้น
ใหม่เสียความสตรจ้ง	บ่คั้นค้ำที่จั้นจ้งจ่า	ไม่เสียความสัจจ้ง	บ่คั้นค้ำที่เจจรจ่า

ในค่านความรัก พระองค์ทรงรักใคร่นางมาลาซึ่งเป็นมเหสีเป็นอย่างมาก เมื่อนางยักษ์จับพระองค์ไปเป็นสามี พระองค์ก็คร่ำคราญถึงแต่นางมาลา

○ โอนางมารตูลี	ยามปาฉันนี้	○ โอนางมารศรี	ยามป่านฉะนี้
เจ้าจักอ่หนาทอน	จักค้อยหุ่หนา	เจ้าจักอนาทร	จักค้อยโหยหา
เมื่อเวลาร้อน	นางจักทุกกรอม	เมื่อเวลาร้อน	นางจักทุกช้ตรอม
จักร่าเบ้ย๒		จักร่าเบ้ยเบย	

เมื่อนางสมุทกเวหากินคนทั้งเมือง พระองค์คิดพานางมาลาหนีก็เป็นห่วงว่า นางจะลำบาก

○ จักไครยพาสายส่หมอน	ลีลาจรเข้าต้งหลวง	○ จักไครพาสายสมร	ลีลาจรเข้าต้งหลวง
หือร่ไทยคิษหนักหน่วง	เกราะนางหรงกัลพา	หุถัยคิษหนักหน่วง	เพราะนางทรงครรภา
○ เหลือบุงจักตอมไทรย	พระอร่ไทยจะเสศสา	○ เหลือบุงจักตอมไค้	พระอรทัยจะเสศสา
เพราะเจ้าหนักกัลพา	เต็นยาตราจะยะเย็น	เพราะเจ้าหนักครรภา	เต็นยาตราจะยากเย็น

เมื่อนางสมุทรเวทาท่านางมาลา พระองค์ก็โศกเศร้าเสียใจและพร้อมที่จะตายกับนาง

○ เข้าฟังเสียงโคมย่ง ที่ลานก็โหยว่าโไร	สัมเด็จพระองค์	○ หัวฟังเสียงนางโคมย่ง พิลาบก็ให้ว่าโไร	สมเด็จพระองค์
○ น้องเอ๋ยจะหุ่เยี่ยไคย ผิวเมื่อยให้พร้อมด้วยกำร	ตายตามอวีไคย	○ น้องเอ๋ยจะอยู่เยี่ยไคย ผิวเมื่อยให้พร้อมด้วยกำร	ตายตามอวีไคย

นางประกาสัน

นางประกาสัน เป็นน้องสาวของนางสมุทรเวทาจึงมีรูปร่างคล้ายคลึงกัน โดยปกติห้
นางสมุทรเวทาและนางประกาสันมีสภาพเหมือนมนุษย์ทั้งหลาย แต่ยามโกรธมีลักษณะดังนี้

○ โคยฟังพระราชา กริวโกรฤฤฤไคยกัน	นางยักษากัซบพัน จิงหมันแปลงเป็นยักษา	○ ใดฟังพระราชา กริวโกรคือไฟกัลย์	นางยักษากัซบพัน จิงมันแปลงเป็นยักษา
○ นมยานไค้เจ็ดเสาะ ไคยสูงเพียงพุดา	เขี้ยววาวเอาถึงหนวยตา หมันร้องว่าเหวยเท้าไคย	○ นมยานไค้เจ็ดศอก ไคยสูงเพียงภูผา	เขี้ยววาวออกถึงหนวยตา มันร้องว่าเหวยเท้าไคย

นางประกาสันนั้น ตอนแรกก็รักใคร่ชื่นชมนางคารา เพราะไม่ทราบความต้องการของ
นางสมุทรเวทา ภายหลังเมื่อรู้ว่าพี่สาวตนเองไม่ชอบนางคารา และตัวนางเองเมื่อให้อภิเษกกับ
พระกายโสท จึงทำให้นางประกาสันเกลียดชังนางคาราคด้วย ซ้ำยังอิจฉาพระกายโสทรักนางคารา
มากกว่าตัวนางโดยมิได้คิดว่าตัวเองมาทีหลัง

○ หนีเห็นปรีดีพี คูกอนแล่นจิงไคย	จิงยักษีร้องว่าไป ไคยหมิงลักฝัวกูมา	○ ยืนเหนือปฐพี คูกูรแล่นจิงไคย	จิงยักษีร้องว่าไป ไคยหมิงลักฝัวกูมา
○ ลอบลักกันแหล่นซู้ หมิงทำหยามน้ำหนา	เขี้ยวกันอยู่บนจอมผ่า อิค่าหว่าจเห็นกัน	○ ลอบลักกันแล่นซู้ หมิงทำหยามน้ำหนา	เขี้ยวกันอยู่บนจอมผ่า อิคาราคจะเห็นกัน

ความรักของนางประกาศันที่มีต่อพระกายโสทนั้นรุนแรงมาก เมื่อรู้ว่าพระกายโสทพานางคาราหนี นางเสียใจมากจึงออกติดตามไปเพื่อจะแย่งพระกายโสทกลับมาเป็นของนาง ครั้นทราบว่าพระกายโสทมิได้รักนางเลย ทั้งยังถูกเยาะเย้ยด่าก้าง ความรักกลายเป็นความโกรธแค้น นางใช้กำลังเข้าต่อสู้ จนตัวเองต้องตายในที่สุด

นางประกาศันเป็นตัวแทนของผู้ประพฤตินิด ซาคคีลธรรมในช็อกกาเมท คือแย่งชิงคนรัก (สามี) ของผู้อื่น เมื่อไม่สมหวังจึงทำให้เพลิงแห่งโทสะเผาจิตใจให้เร่าร้อนหมายปองร้ายผู้อื่น ดังนั้นเมื่ออวิชาเข้าครอบงำจิตใจเช่นนี้ ทำให้นางขาดการไตร่ตรองถึงข้อเท็จจริง นางจึงพบกับความวิบัติในที่สุด

นางมาลา

นางมาลาเป็นมเหสีท้าวพรหมหัตต์ และเป็นพระราชมารดาของพระกายโสท นางมาลา นั้นมีกรรม ถูกนางสมุททเวหาจับกินในขณะที่มีครรภ์ โอรสในครรภ์นางจึงตกไปอยู่ในท้องนางสมุททเวหา กวีมิได้กล่าวว่านางมาลา มีรูปร่างอย่างไร แต่ท้าวพรหมหัตต์มีความรักใคร่ในตัวนางเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากข้อความที่ว่า

○ ฝ่ายนางสายสัหมอน	ทรงนำมาก่อน	○ ฝ่ายนางสายสมร	ทรงนามกร
ชื่อนางมาลา	ท้าวรักสิ้นสุท	ชื่อนางมาลา	ท้าวรักสิ้นสุท
นางนุชเสนหา	เพียงพระราชชา	นางนุชเสนหา	เพียงพระราชชา
กลืนไวในทรวง		กลืนไว้ในทรวง	

ลักษณะนิสัยของนางมาลา เป็นคนมีคุณธรรมสูง มีเมตตากรุณาโดยเฉพาะกับไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน เมื่อนางทราบว่าท้าวพรหมหัตต์หลงผูกสว่กับนางสมุททเวหาโดยจัดชาวเมืองไปให้เป็นอาหารวันละหนึ่งพันคน ทำให้นางตกใจและไม่พอใจเป็นอย่างยิ่ง

○ นางหังคำสัวัรักษ	แค้นเคืองนักในอินทรี	○ นางหังคำสัวัรักษ	แค้นเคืองนักในอินทรี
คฤาษะชั้นไทรลี	เข้ามาบนพระเกษ	คือพระขรรค์ชัยศรี	เข้ามาบนพระเกษ

○ นางยกสองพระกอน ทูนหัวของเมื่อยา	ขึ้นแล้วค้อนทรวงอุรา พระราชำกิจกรโค	○ นางยกสองพระกร ทูนหัวของเมื่อยา	ขึ้นแล้วช้อนทรวงอุรา พระราชำคิตกลโค
○ เมื่อเทำกษิผูกส่วย สิ้นกันหังเวียงไทย	โทแถมารแสรงจ้งไทรย บ่อโคยเบือแกยักสา	○ เมื่อหำวคิกผูกส่วย สิ้นกันหังเวียงชัย	ให้แก่มารแสนจัญโร บ่ได้เบือแกยักษา

ความรักและความสงสารชาวเมือง นางจึงคิดเอาต้องไปตีป่าวร้องชาวเมืองหนีไปให้
พ้นนางยักษ์

○ นางกษิจะเอาคอง ปาวใหม่บุษสา	ไปยเรร้องโคชนา ชวนกันภาตวัหนีไปย	○ นางคิตจะเอาต้อง ป่าวให้มบุษ	ไปเรร้องโฆษณา ชวนกันพาตวัหนีไป
----------------------------------	-------------------------------------	----------------------------------	-----------------------------------

ในที่สุดชาวเมืองและนางมาลา ต้องตกเป็นเหยื่อของนางยักษ์ ไม่มีใครรอดชีวิต เมือง
กลายเป็นเมืองร้าง จนกระทั่งพระกายโสทได้ค้นหาเมืองพบและชุบเมืองขึ้นมาใหม่ นางจึงได้มี
ความสุขกับสวามี โอรส และลูกสะใภ้ตลอดไป

หำวอาทิตย์

หำวอาทิตย์เป็นพระบิดานางคารา หำวอาทิตย์รักลูกมาก ต้องการให้ลูกมีคู่ครอง
เป็นฝั่งเป็นฝาเมื่อถึงอายุสมควร และตามใจลูกในเรื่องการเลือกคู่ครอง ดังจะเห็นได้จากการ
ให้ลูกได้เลือกคู่ครองจากลูกหำวพระยาทั้งหลายตามความพอใจโดยยักษิตที่ว่า

○ ปลูกเรือนตามผู้หุ จำหน่งแกช่ายโคย	เลือะหาคู่ตามพระไทย พ้อจะโอยพระม่งคูล	○ ปลูกเรือนตามผู้อยู่ จำนงแกช่ายโค	เลือะหาคู่ตามพระทัย พ้อจะอวยพระม่งกล
--	--	---------------------------------------	---

เมื่อนางคาราอภิเษกกับพระกายโสท หำวอาทิตย์มีความยินดีเป็นอย่างมาก แต่เมื่อ
นางคาราหายไป พระองค์ก็เศร้าโศกเสียใจเป็นอย่างมาก

ความรักลูกของหำวอาทิตย์เห็นชัดอีกตอน คือเมื่อทราบว่านางคาราปลอดภัยอยู่เมือง
พรหมกุส ก็ยินดีและรีบเดินทางไปหาลูก ในระหว่างการเดินทางทรงเก็บผลไม้เพื่อนำไปฝากลูก

○ อาทิตยพระอ๋อง	ยี่ตโยยจัตุรงค์	○ อาทิตยพระองค์	ยี่ด้ายจัตุรงค์
กั้นคองพริกษา	ตรักเห็นสนสร้อย	กั้นคองพฤษา	ตรับเห็นสนสร้อย
ห้อยย้อยลงมา	เหลียวเห็นน้อยหน้า	ห้อยย้อยลงมา	เหลียวเห็นน้อยหน้า
เจ้าฟ้าเก็บไป		เจ้าฟ้าเก็บไป	
○ ผากพระบุตรี	กรันถึงบุตรี	○ ผากพระบุตรี	กรันถึงบุตรี
จะโหยหยาใจ	เก็บพลางจอนพลาง	จะโหยหาใจ	เก็บพลางจอรพลาง
ที่กลางพรงไพร	ชมพลเตาะไมย	ที่กลางพงไพร	ชมพันร์คอกไม้
รอยหอมมา		รอยหอมมา	

ท้าวอาทิตย จินนั่มว่าเป็นพ่อที่คืคนหนึ่ง มีความรักและห่วงใยลูก เป็นอย่างมาก
นางจันทรา

นางจันทราเป็นพระมารดาของนางคารา และเป็นแม่ที่รักลูกไม่น้อยไปกว่าพ่อคือ
ท้าวอาทิตย ดังจะเห็นได้จากเมื่อลูกแต่งงาน นางก็พยายามสั่งสอนเพื่อให้ลูกมีความสุขในการ
ครองคู่

○ แมจ๊กส่งสอน	เอาเป็นอาพอล	○ แมจ๊กสั่งสอน	เอาเป็นอาภรณ์
ประคัปกายา	เจ้าหุด้วยด้ว	ประคัปกายา	เจ้าอยู่ด้วยด้ว
ส่งวนตัวละยา	ยาซิ่งหึ่งสา	ส่งวนตัวลูกอา	อย่าซิ่งหึ่งสา
ให้เท่าเคื่องใจ		ให้ห่าวเคื่องใจ	
○ ยาทำกายเพลง	คณายังลักเลง	○ อย่าทำกายเพลง	คือหญิงนักเลง
เจ้าสายสุทใจ	คักแต่งเพรางาย	เจ้าสายสุทใจ	ตกแต่งเพรางาย
ยาละพระไทย	คาตูลุไสย	อย่าละพระหัย	ตาตูลุใส่
ยาไคยสบาย		อย่าไคยสบาย	
○ เมื่อเท้าบ้นหม	ลูแแก้วตักกลม	○ เมื่อห่าวบรรม	ลูกแก้วตักกลม
ลาศุษาไว	พูษาศีนโคย	ลาศุษาไว้	พูษาศีนโค

อันมือพาย	พริกคี่จ้งหาย	อันมือบ้อพาย	ชั๊กคี่จ้งหาย
แล้วเก็บอ้อมบรัม		แล้วเก็บอ้อมบรัม	

ในตอนที่น่างการหายไป จะเห็นว่า นางจันทราเสรำโศกเสียใจอย่างแสนสาหัสด้วย
ความอาลัยและความรักในตัวลูก

○จันทรา นางจอมขวัน	ทรงโศกสันเพียงม้วยมอน	○จันทรา นางจอมขวัน	ทรงโศกตัลย์เพียงม้วยมรณ
กลิ้งเกลือกกลางคองค่อน	พ่อกลูกยามาหายไป	กลิ้งเกลือกกลางคองค่อน	เพราะลูกยามาหายไป
○แม่เลี้ยงแม่รักษา	แต่น้อยมากุมท้าวใหญ่	○แม่เลี้ยงแม่รักษา	แต่น้อยมากุมท้าวใหญ่
บ่เก็บจากแม่ไป	แต่สักกึ่งเพลงาย	บ่เคยจากแม่ไป	แต่สักกึ่งเพลงาย
○ความแค้นแม่ยิงนั้	เพราะลูกรักผู้เดียวคาย	○ความแค้นแม่ยิงนั้	เพราะลูกรักผู้เดียวคาย
ถ้ามีลูกมากมาย	แมจักโคปล้อมอินทร์	ถ้ามีลูกมากมาย	แมจักโคปล้อมอินทร์

นางคาราจึงเป็นแม่ที่เป็นแบบอย่าง เป็นผู้ที่ห่วงแหนดและกิดห่วงปกป้องลูกอย่างน่าสรรเสริญ
ผู้หนึ่ง

พระอินทร์

ในวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาโดยทั่วไป มักจะมีเรื่องราวของพระอินทร์เข้ามา
เกี่ยวข้องอยู่ด้วยเสมอ พระอินทร์มักจะได้รับกรกล่าวถึงในแง่ของผู้พิทักษ์หลักธรรม คราวใดความชั่ว
เข้าครอบงำประชาชนหรือความอธรรมเข้าสิงสู่กษัตริราชแล้ว ความสุขย่อมเลือนหายไปจาก
สังคมนั้น พระอินทร์จะชั้ใจยิงนั้ แ่นบันทุ้มพลจะร้อนและแข็งกระด้างขึ้นมาทันที และพระอินทร์
ก็มักจะปรากฏในรูปแปลงต่าง ๆ เพื่อชมชู้คนชั่วเหล่านั้น พูดย่างง่าย ๆ ก็คือพระอินทร์จะพร้อม
เสมอในการช่วยเหลือคนที่ยามเคื่อร้อน

พระอินทร์มักไม่ค่อยได้กล่าวถึงในด้านรูปลักษณ์ รูปร่างพระอินทร์ในยุคไตรเพทว่า
พิวกายเป็นสี่แสด หรือสี่ทอง แต่ภายหลังเข้าใจกันว่าเป็นสีนวล หรือสีเขียว พระอินทร์มีแขนยาว
มาก และเปลี่ยนแปลงรูปได้ตามใจนึก โยครถคือวัชระเป็นอาวุธ มีรทองเหี่ยมด้วยม้าสีแดง
(ชื่อวิมาน หรือเวษยันต์) มีม้าสำหรับทรงสี่ขาว ชื่ออุจไฉศรพ เมืองที่สถิตเรียกว่าอมราวดี

(ในท้าวภูมิว่าชื่อเมืองไตรศรั้ง) มีปราสาทชื่อเวษยันต์ มีแท่นชื่อบัณฑิตมณฑล มีช้างชื่อเอราวัณ
 พระอินทร์ชอบเสวยน้ำโสมเพื่อทำให้กล้ำหาญในสงคราม (พระยาสังฆาภิรมย์, 2511 : 53-54)
 พระอินทร์ในเรื่องพระกายโศทปรากฏตัวให้ความช่วยเหลือผู้มีความเดือดร้อนอยู่หลายครั้ง
 เมื่อครั้งนางสมุททเวหา ได้เล่าความเท็จแก่พระกายโศทว่า พระบิดานั้น เข้าป่าสูญหายไป
 ทำให้พระกายโศทคิดจะออกติดตาม พระอินทร์สงสารเพราะกลัวว่าออกไปตามก็จะไม่พบ จึงได้ลงมา
 เล่าเรื่องราวที่เป็นจริงให้พระกายโศทฟัง

○ มัจฉาผลตบถ้อยชานเจ็ลย	ตัวพี่น้องเอ๋ย	○ มัจฉวนตบถ้อยชานเจ็ลย	ตัวพี่น้องเอ๋ย
พระนำชื่อเห่าอินทรา		พระนามชื่อท้าวอินทรา	
○ สิ่งใดพิใหม่ปรากฏหนา	พี่แกล้งลงมา	○ สิ่งใดพิไม่ปรากฏหนา	พี่แกล้งลงมา
จักเบาะคักี่ชาวซาร		จักบอกคักี่ชาวซาร	
○ แรกเริ่มพระทองกุ่มมาร	เมื่อหยุดร่มาร	○ แรกเริ่มพระทองกุ่มมาร	เมื่ออยู่ร่มาร
ที่โนนอุทรเทวี		ที่โนนอุทรเทวี	
○ มาลาโถมงามมีสี่	เป็นพระขลน	○ มาลาโถมงามมีศรี	เป็นพระชนนี
แห่งนุชนางน้องนักหัน		แห่งนุชนางน้องนักธรรม	
○ บิดุเรศอรน้อยจอมขวัน	พระนำทรงหัน	○ บิดุเรศอรน้อยจอมขวัญ	พระนามทรงธรรม
ท่ารเห่าพรหมทัษุมี่		ท้าวท้าวพรหมทัษุมี่	

สำหรับนางคารานั้น พระอินทร์ได้ลงมาช่วยนางอยู่หลายครั้ง เช่น

เมื่อครั้งได้รับความลำบากจากการออกติดตามหาพระกายโศท นางคาราขัดเซพเนจร
 อยู่กลางป่า พระอินทร์ เวหนานักเกรงว่าจะมีอันตราย หึ่งหนหางก็แสนไกลจึงลงมาช่วยย่นหนหาง
 ให้สิ้นเข้า พร้อมกับกำจัดสัตว์ร้ายต่าง ๆ ให้พ้นไป

○ กิษแล้วทัษโนน	เห่าสเด็จเอาะไปย	○ คิดแล้วสหัสันน	ท้าวเสด็จออกไป
จะไพรภริกา	เห่าหย่อนหลหาง	จากไพรพฤกษา	ท้าวย่นหนหาง

โหยสั้นเข้ามา	หวังจะโหยเล่นหา	โห้สั้นเข้ามา	หวังจะให้เล่นหา
พลันถึงเมืองมาร		พลันถึงเมืองมาร	
○ แล้วเท่กำมัด	แต่หมู่ผู้สตร	○ แล้วท้าวกำมัด	แต่หมู่ผู้สตร
ทรายครั่งกล้ำหาล	เส็จแล้วบ่ทยุ	ทรายโครงกล้ำหาญ	เสร็จแล้วบ่อยู่
ขึ้นสู่วิมาร	อึ้งแต่เพาพาล	ขึ้นสู่วิมาน	ยังแต่เพาพาล
หยุดในทิมวา		อยู่ในทิมวา	

เมื่อครั้งนางสมุทเวหาใช้ให้นางคาราเดินทางไปหานางประกาสัน พระอินทร์ได้แปลงเป็นพราหมณ์ ฝ่าลงมาช่วยชี้แนะหนทางให้ และให้น้ำมันทาเท้าที่พุง

○ พระอินเบาะหลทาง	โหยแกนางแม่บุญเรื่อง	○ พระอินทร์บอกหนทาง	ให้แก่างแม่บุญเรื่อง
หมีข่าจะถึงเมือง	นางบุญเรื่องยาร้อนใจ	มิข่าจะถึงเมือง	นางบุญเรื่องอย่าร้อนใจ
○ อันเจ้าเหน้อยเมลิอมลา	เจ็บบาทนางอรไทย	○ อันเจ้าเหน้อยเม้อยล้า	เจ็บบาทนางอรทัย
จ้งเจ้าเอาน้ำมันใส่	หาลังเท็ดพระเอวบาง	จ้งเจ้าเอาน้ำมันใส่	ทาสงเท็ดพระเอวบาง
○ เจ้ารินน้ำมันลง	คังจำหน่งโหยแกนาง	○ เจ้ารินน้ำมันลง	คังจำนางให้แก่าง
นางรับเอามาล้าง	ทาทั่วกายนางเทวี	นางรับเอามาล้าง	ทาทั่วกายนางเทวี
○ บาทาอันพุง	ข่าเป็นหนองหายคิบคิ	○ บาทาอันพุง	ข่าเป็นหนองหายคิบคิ
อภิวันเท่าโกษรี	นางเทวีเมยาศรา	อภิวันหน้ท้าวโกสัย	นางเทวีเมยาศรา

ในการอภิเษกพระกายโสทกับนางประกาสัน นางสมุทเวหาใช้ให้นางคาราแต่งตัวพระกายโสทเพื่อเข้าพิธี พระกายโสทเห็นใจนางคาราที่ไม่มีเครื่องทรงมาสวมประดับ พระองค์จึงเรียกเทพยดาให้มาช่วย พระอินทร์จึงได้ลงมาช่วยอีกครั้ง โดยนำเมล็ดหิ้งสี่ คือ นางสุชากา นางสุนันทา นางสุจิตรา และนางสุธรรมมา ลงมาแต่งองค์ทรงเครื่องให้กับพระกายโสท

○ เมื่อนั้น เบื้องบนทั่วพิณดา จึ่งป่าวฝูงเท่าเทวา ต่างชวนกันมาบัดเดียวคั่น ○ ว่านางสวรรค์ทั้งศรีคัม สุจชะดาและนางสุนัน เข้าผู้นี้ถามันเสด็จมา ○ นางสุจิตราสุทธรมมา บัพจอร์ลินลา สู่พระภราอันเลิศไกรย ○ หวังจักช่วยอรน้อยหรามไวย ไทหนูชคาหรามมา คี่ไวย เจ้าชั้นพระไทยมาหรรษา	○ เมื่อนั้น เบื้องบนทั่วพิณดา จึ่งป่าวฝูงเท่าวเทวา ต่างชวนกันมาบัดเดียวคั่น ○ ว่านางสวรรค์ทั้งสี่คน สุชาดาและนางสุนัน- -ทาผู้นี้รมลเสด็จมา ○ นางสุจิตราสุทธรมมา บพจอร์ลินลา สู่พระพาราอันเลิศไกร ○ หวังจักช่วยอรน้อยหรามไวย ไทหนูชคารามาดีใจ เจ้าชั้นพระทัยมาหรรษา

ยายเข่าวไวย

ยายเข่าวไวย เป็นบริวารยักษ์นางสมุทกเวหา รูปร่างและนิสัยเป็นอย่างไรไม่ปรากฏชัด แต่นางสมุทกเวหาเรียกนางว่าดังนี้

○ ทูรายายวไวย ถ้าคัลโอแสนโกหลี ความทุกในครั้งนี้ จังมาช่วยเราด้วยธา	○ ทูรายายวไวย เข่าคนโอแสนกาลี ความทุกช้ในครั้งนี้ จงมาช่วยเราด้วยธา

นางสมุทกเวหาต้องการให้พระกายโสทกลับมทานาง จึงคิดอุบายให้ยายเข่าวไวยไปจัดการ ยายเข่าวไวยเป็นบริวารที่ซื่อสัตย์ ได้รับคำสั่งจากเจ้านายก็ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด นางไปเฝ้าเยาะเย้ยถากถางนางคาราถึงเรื่องชื่อของพระกายโสทจนทำให้เกิดเรื่อง นางจึงเป็นผู้มีมารยาทเรื่องยุแหย่จนทำให้ผู้อื่นเคียดรื้อน พฤติกรรมของนางดังกล่าวก้าวไว้ว่า

○ บทรนั้นนางวไวย ถ้าคัลโอแสนมารยา โกรธกริ้วเป็นนักหนา ถ้าตัดท้อเป็นรายมาย ○ แต่ชื่อเท่าด้วรัก จะรู้จักก็หาไม่ มาถามพวงเคาะไมย คิษหน้าอายแก่เทวี	○ บัดนั้นนางวไวย เข่าคนโอแสนมารยา โกรธกริ้วเป็นนักหนา เข่าตัดท้อเป็นรายมาย ○ แต่ชื่อเท่าวด้วรัก จะรู้จักก็หาไม่ มาถามพวงดอกไม้ คิษหน้าอายแก่เทวี

นางสามิต

นางสามิตเป็นบริวารยักษ์นางประกาศัน นางเห็นว่าพระอินทร์และชาวสวรรค์ทั้งหลาย มาช่วยนางคารา นางจึงรู้ว่านางคาราเป็นคนดี ทั้งเป็นผู้ที่มีรูปร่างหน้าตาสวยงามยิ่งกว่า นางประกาศัน จึงชื่นชมและพรรณานางสวยงามของนางคาราต่อหน้านางสมุทกเวหา ๆ จึง ขับไล่ให้ไปเป็นข้าของนางคารา ดังข้อความที่ว่า

○ เมื่อนั้นนางเวหา	ฟังหาษาหมันภาที่	○ เมื่อนั้นนางเวหา	ฟังหาสามันภาที่
สรระเส้นโถมจักรี	เอกเทวีเจ้าคารา	สรระเสริญโถมจักรี	เอกเทวีเจ้าคารา
○ นางครครคาทาสรี	ช่องโกหลิภาตายหา	○ นางศรีสคำทาสี	ช่องกาลีพาตายหา
ถ่มเจ้าหมิงยอซ่า	อวดคาราไทยไครยพง	ถ่มเจ้ามิงยอซ่า	อวดคาราให้ไครยพง
○ นิินหาเจ้านายหน่อ	ชอบตราทอกลงจากวัง	○ นิินหาเจ้านายหน่อ	ชอบตราทอกลงจากวัง
จักไทรยภาหน้าซัง	อรหนังร้อยลินลัม	จักไรพาน่าซัง	อรหนังร้อยลินลัม
○ หมิงไปยเป็นหาษา	เจ้าคาราผู้คั่นกลม	○ มิงไปยเป็นหาษา	เจ้าคาราผู้คั่นกลม
หมิงนี้แสนคารม	อวดคาราผู้จอมขวัรร	หมิงนี้แสนคารม	อวดคาราผู้จอมขวัรร

การสร้างตัวละคร

วรรณกรรมเรื่องพระกายโสฬส กวีได้แบ่งตัวละครออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ตัวละครฝ่ายดี และตัวละครฝ่ายชั่ว ตัวละครฝ่ายดี เช่น พระกายโสฬส นางคารา ท้าวอาทิตย์ย์ นางจันทร์ และ นางมาลา ต่างเป็นตัวละครที่มีคุณงามความดี มีความกตัญญูรู้คุณและเมตตากรุณาต่อผู้อื่น แต่ละคน ได้สร้างสมความดีมาตั้งแต่ต้นจนจบ ส่วนตัวละครฝ่ายชั่ว เช่น นางสมุทกเวหา นางประกาศัน เป็นตัวละครที่ประพฤติชั่วมาตลอด

ลักษณะตัวละครเหล่านี้ กวีได้สร้างให้มีลักษณะเดี่ยว (Flat Character) คือ สร้างตัวละครให้มีลักษณะอย่างไรก็คงไว้เช่นนั้น ตัวละครบางตัวหากมีการเปลี่ยนแปลงก็เกิด จากแรงผลักดันให้เปลี่ยน เช่น ท้าวพรหมหัต พระองค์เป็นกษัตริย์ที่ดี ปกครองบ้านเมืองอย่าง ร่มเย็นเป็นสุข แต่เมื่อพระองค์จะถูกนางสมุทกเวหาจับกิน ความรักตัวกลัวตายทำให้พระองค์ต้อง

แลกชีวิตตัวเองกับชีวิตของประชาชน หรือ นางสมุททเวหา เคิมเป็นตัวละครที่มีความชั่วร้ายใจดำ แต่ในตอนท้ายเรื่องนางกลับใจเป็นผู้ประพฤตินอยู่ในศีลธรรม เพราะความรักลูก

การสร้างตัวละครให้มีลักษณะเดียวเป็นการสร้างตัวละครแบบอุดมคติ ตัวละครในลักษณะนี้ย่อมขาดความสมจริง เพราะมีความดีหรือความชั่วผิดปกติธรรมชาติของมนุษย์ สำหรับในเรื่อง พระกายโสทแม้จะสร้างตัวละครในลักษณะเดียวแต่ก็ไม่ได้ผิดปกติธรรมชาติ หรือขาดความสมจริงมากนัก การสร้างตัวละครในวรรณกรรมเรื่องนี้ กวีจึงใจจะให้เป็นตัวแทนของความดีกับความชั่ว หรือความถูกต้องกับความผิด นั้นเอง

นอกจากนั้นกวีได้สร้างตัวละครลักษณะเดียวแบบเหนือจริง (Supernatural) ซึ่งมักปรากฏอยู่ในวรรณกรรมไทยประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ทั่วไป คือ ตัวละครประเภทอมมนุษย์ มีพวก เหวตดา ยักษ์ ภูต เมื่อพิจารณาจากเรื่องพระกายโสทจะเห็นว่า กวีต้องการเร้าอารมณ์ให้ผู้อ่านเกิดความตื่นเต้น แล้วเห็นภาพตามไปด้วย และเพื่อให้เข้าใจสาระสำคัญของเรื่องได้มากที่สุด

ฉาก

ฉากหมายถึง เวทีและส่วนประกอบเวทีตามเนื้อเรื่อง ฉากในวรรณกรรมประเภท บันเทิงคดี หมายถึงสถานที่และเวลาอัน เป็นสภาพแวดล้อมของเรื่องและตัวละคร (กุหลาบ มลลิกมาส, 2518 : 110) สภาพแวดล้อมหมายถึง ส่วนที่เป็นทั้งวัตถุธรรมชาติและนามธรรม อันได้แก่สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม การศึกษาจากในวรรณกรรม ช่วยให้เข้าใจสภาพแวดล้อมของคนในสังคมของเรื่องและสังคมของกวี แม้ว่าเรื่องนั้นกวีจะจินตนาการขึ้นก็ตาม

ฉากในเรื่องพระกายโสท ไม่บ่งบอกเวลาชัดเจน เช่นเดียวกับวรรณกรรมประเภทนิทาน โดยทั่วไป และไม่อธิบายรายละเอียดต่าง ๆ ของฉากอย่างเด่นชัด แต่จะกล่าวถึง เพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง ฉากที่กล่าวถึงในเรื่องพระกายโสทมีดังนี้

ฉากบ้านเมือง

ฉากบ้านเมือง มีการบรรยายไว้เพียงสั้น ๆ เพื่อบอกสภาพของบ้านเมือง เป็นฉากเปิดเรื่องต่อจากการตั้งเมือง การที่มีได้บรรยายสภาพบ้านเมืองอย่างละเอียดอาจจะเป็นเพราะ

กวีต้องการดำเนินเรื่องในช่วงนี้ให้รวดเร็ว จึงกล่าวไว้พอเห็นภาพพจน์แต่สามารถเข้าใจสภาพของบ้านเมืองได้เป็นอย่างดี

○ ร้อยเอ็ดฝ่ายไทย	ผูกสวยคอกไมย	○ ร้อยเอ็ดฝ่ายใต้	ผูกสวยคอกไม้
งันทองอัคตรา	ประเทศคางทัน	เงินทองอัคตรา	ประเทศต่างพันธุ์
เทกันเข้ามา	สิบสองภาษา	เทกันเข้ามา	สิบสองภาษา
นาขนื่องนอง		นানাเนื่องนอง	
○ บ้างชายจรัล	กำไมลยบินดู	○ บ้างชายจอนหนู	กำไลบินดู
กระบังงันทอง	ต่างขสรพัน	กระบังเงินทอง	ต่างต่างสารพัน
อะเหนคกายกอง	หังหลายชายของ	อเนกกำยกอง	หังหลายชายของ
ระหังอิงแอ		<u>ระหังอิงแอ</u>	
○ เข้าเมืองโดยตี	โดยมั้งโคมี	○ ชาวเมืองใต้ตี	ได้มั้งได้มี
งันทองเหลือแหล	เพราะบุญราชา	เงินทองเหลือแหล	เพราะบุญราชา
เข้ามากปลาถูก	ผลผลามีลูก	ข้าวมากปลาถูก	ผลผลามีลูก
บ่อไคยกักหา		บ่ได้พิกหา	
○ ผลฟ้าซักเขย	รำเกียหารา	○ ผนฟ้าซักเขย	รำเพยธารา
เคชะบุญญา	เจ้าฟ้าหันปี	เคชะบุญญา	เจ้าฟ้าหันปี

ฉากป่า

ฉากป่ามักปรากฏในวรรณกรรมประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ทั่วไป เพราะตัวเอกของเรื่องต้องเดินทางผจญภัยไปตามป่าเขาลำเนาไพร หรือมักมีการเดินทางจากเมืองหนึ่งไปยังอีกเมืองหนึ่งซึ่งต้องผ่านป่าเขาลำเนาไพรอยู่เสมอ ฉากป่าในเรื่องพระกายโสทมื่ออยู่หลายตอน เช่น

1. ตอนท้าวพรหมหัตถ์ประพาสป่า กวีพรรณนาไว้อย่างน่าฟังว่า

○ ปางนั้นจักรพรรดิบุรุษาร ชุ่มไพรยพิหาร	○ ปางนั้นจักรพรรดิภูบาล ชมไพรพิศาล
ท้าวพิศณุฤกษา	ท้าวพิศณุฤกษา

○ พระภายรำเพยพรวา ถูกต้องพฤษา ก็อ่อนนุ่มค้อมลง	○ พระพวยรำเพยพัดมา ถูกต้องพฤษา ก็อ่อนนุ่มค้อมลง
○ กิ่งกำรช้อยชดเป็นกง ไบยแก่หล่นลง พฤษาสับค้อยค่อน	○ กิ่งกำนช้อยชดเป็นกง ไม่แก่หล่นลง พฤษาสับค้อยค่อน
○ เตาะไมยคลี่คลายรสรื่น แมงทับย้อมเพลิน ด้วยรืนเร้ามาลา	○ ดอกไม้คลี่คลายรสรื่น แมงทับย้อมเพลิน ด้วยรสเร้ามาลา
○ เถาวันเกี่ยวพันพฤษา กิ่งกันโสภา เท้าพิศเพียงพิงลึงย่น	○ เถาวัลย์เกี่ยวพันพฤษา กิ่งกำนโสภา เท้าพิศเพียงพิงเส็งยล
○ บักสีมะมีบินบน เภาะพฤษาผล จักนัพบรูก็หัน	○ บักสีมากมีบินบน เภาะพฤษาผล จักนัพบรูก็หัน
○ มฤคาที่ป่าหิมวัน เยี่ยมมองยงผัน ถึงแดนนางมาร เรืองฤท	○ มฤคาที่ป่าหิมวัน เยี่ยมมองยงผัน ถึงแดนนางมาร เรืองฤทธิ

2. ตอนพระกายโสทออกจากเมือง เพื่อผจญภัยและติดตามหาผู้ครอง พระองค์ข้าม
เขาเข้าป่า ผ่านสระโบกขรณีและชมนก ชมไม้ ชมสัตว์ ไปตลอดทาง

○ ช่มบันพชแล้ว ส้มเค็จพระแก้ว ช่มโบกขรณี	○ ช่มบรรพคแล้ว สมเค็จพระแก้ว ช่มโบกขรณี
ประทุมมาลี	ประทุมมาลี
ช่วยช้ครจช้จอร	ช่วยช้ครสชจอร
○ วาดารำเพย ต้องเตาะไมเอัย สังรัชเอมอร	○ วาดารำเพย ต้องคอกไม้เอัย สังรัชเอมอร
บินจับเกษร	บินจับเกษร
ร่วงโรยไปรยปราย	ร่วงโรยไปรยปราย

○ หัวข่มมัดฉา	ผูกบัวหวนมา	○ หัวข่มมัดฉา	ผูกบัวหวนมา
นา๒เหลือหลาย	เพี้ยนทองเป็นคู่	นานาเหลือหลาย	เพี้ยนทองเป็นคู่
ไหวยหุยมามากมาย	ปลาเก่าปลากทราย	ว่ายอยู่มากมาย	ปลาเก่าปลากทราย
นวนจันท์มากมี		นวนจันท์มากมี	

3. ตอนนางคาราออกติดตามหาพระกาสโสท นางเดินทางเข้าป่าพบสัตว์ป่านานาชนิด

○ นางข่มฝูงสัตว์	เดินสอดคลอคลัด	○ นางข่มฝูงสัตว์	เดินสอดคลอคลัด
ในยกกลางพร่งพริย	เสือเหลือองเหลืออว่อง	ในกลางพงพี	เสือเหลือองเหลืออว่อง
คัซสารคัซสี	เป็นเพื่อนเทวี	คซสารคซสีห์	เป็นเพื่อนเทวี
ในยกกลางหิมวัน		ในกลางหิมวันต์	
○ งัวถักงัวโรซ	สัคุนาฝูงโถุชน	○ งัวถักงัวโรซ	สกุณาฝูงโยชน
เรี่ยวแรงแข่งขรณ	อากาศอุรุกราน	เรี่ยวแรงแข่งขัน	อากาศอุรุกราน
ชลธารเป็นควัน	น้ำแห้งเคือคหรีน	ชลธารเป็นควัน	น้ำแห้งเคือคหรีน
จักกระจันสัคุนา		จักจันสกุณา	
○ ไกยเดือนทั้งคู่	ชั้นอึ่งคะนึ่งหุญ	○ ไก่เดือนทั้งคู่	ชั้นอึ่งคะนึ่งอยู่
เกล้ากลิ้งพิริยา	ไคยินเสียงเจ้า	เกล้ากลิ้งภิริยา	ไคยินเสียงเจ้า
น้องเท้ายาตรา	คักใจยบญูมา	น้องเท้ายาตรา	ตกใจบินมา
เข้าป่าเขาชะหรือ่น		เข้าป่าเขาชะขอน	

4. ตอนท้าวอาทิตย์กับนางจันทรา เดินทางไปยังเมืองพรหมกุส เพื่อติดตามนางคารา ระหว่างทางในป่า ท้าวอาทิตย์ข่มพันธุ์ไม้และเก็บผลไม้ไปฝากนางคารา

○ อาทิตย์พระองค์	ยัตโยยจตุรงค์	○ อาทิตย์พระองค์	ยัตย้ายจตุรงค์
คั่นคั่งพริกษา	ตรัดเห็นสนสร้อย	คั่นคั่งพฤษา	ตรับเห็นสนสร้อย

ห้อยย้อยลงมา	เหลียวเห็นน้อยหน้า	ห้อยย้อยลงมา	เหลียวเห็นน้อยหน้า
เจ้าฟ้าเก็บไป		เจ้าฟ้าเก็บไป	
○ ผากพระบุตรี	ครันถึงบุรี	○ ผากพระบุตรี	ครันถึงบุรี
จะโหยหาใจ	เก็บพลางจอนพลาง	จะให้หาใจ	เก็บพลางจอนพลาง
ที่กลางพรังไพร	ซ่มพัลเคาะไมย	ที่กลางพงไพร	ซ่มพัลคอกไม้
รอยยหอมมา		รวยรวยหอมมา	
○ ม่วงพรวนกล้วยไซ	มะลิลาพันใบ	○ ม่วงพรวนกล้วยไซ	มะลิลาพันใบ
จำปีจำปา	ววงลูกันแกม	จำปีจำปา	หวงลูกกลแกม
เคาะแยมชะบา	กาหลงปรงฟ้า	คอกแยมชบา	กาหลงปรงฟ้า
คานงาเรียงรัน		(กระ)คังงาเรียงรัน	

ฉากการสู้รบ

ฉากการสู้รบ เป็นการรบกันระหว่างพระกายโสทกับนางประกาสัน กวีสร้างฉากให้เห็นการรบที่รุนแรง เพื่อเร้าอารมณ์ผู้อ่านให้เกิดภาพพจน์ กวีได้กล่าวเหตุการณ์ในตอนนีไว้ว่า

○ กายโสทรพระโหมยง	เท่าจริงทรงหวังพระชั้น	○ กายโสทรพระโหมยง	ท้าวจึงทรงซึ่งพระชรรค์
ผิวเมื่อยประหฤคกัน	ในยครั้งนั้นเป็นเหลือใจ	ผิวเมื่อยประหฤคกัน	ในครั้งนั้นเป็นเหลือใจ
○ เออะเกรอะทั้งสุหา	คินแลฟ้าเพียงหัวนไหว	○ เออิกเกริกทั้งสุธา	คินและฟ้าเพียงหัวนไหว
เท่าทรงพระชั้นไซ	ฟาดพันต้องนางยักษา	ท้าวทรงพระชรรค์ชัย	ฟาดพันต้องนางยักษา
○ นางมารโกรธงูงัน	เข้าโบายรันเป็นหลายครา	○ นางมารโกรธงูงัน	เข้าโบายรันเป็นหลายครา
ร้องเรียะฝูงยักษา	โหย เข้ามาช่วยกุมตัว	ร้องเรียะฝูงยักษา	ให้เข้ามาช่วยกุมตัว
....		....	
○ พระชั้นเข้าบันแซน	ทั้งชว่าทร้ายคักลงมา	○ พระชรรค์เข้าบันแซน	ทั้งซ้ายขวาตกลงมา
บันเกลานางยักษา	คักลงมาบัดเดียวคน	บันเกลานางยักษา	ตกลงมาบัดเดียวคน
○ นางยักษันใหม่โคย	จึงลุ่มลงกลางไพรยลัน	○ นางยักษันใหม่ได้	จึงลุ่มลงกลางไพรยลัน
โลหิตหลามไหลลง	ครือท่าทานระคงกา	โลหิตหลามไหลลง	คือท่าธารพระคงคา

ฉากการจัดขบวนรถ

หัวข้ออาทิตย์เดินทางไปเมืองพรหมกุส กวีบรรยายขบวนรถ ขบวนช้าง ขบวนม้า และ
ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการเคลื่อนพล ผู้อ่านจะมองเห็นภาพพจน์ต่าง ๆ อย่างชัดเจน

○ หั่งไชยนำหน้า ล่อยลิวเป็นควัน ยี้ดย้ายตามกัน พลอัสร์มากมี	โบกบายวาทา ยังเหลยพลอัสร์ ถักมาแต่นั้น	○ ธงชัยนำหน้า ล่อยลิวเป็นควัน ยี้ดย้ายตามกัน พลอัสร์มากมี	โบกบายวาทา ยังเหลยพลอัสร์ ถักมาแต่นั้น
○ ยังเหลยพลอัสร์ แต่ลวันค้วดี นำหน้าภูมิ เงือกวงจ้วงไป	ค้ำขาวปรากัด ช่างแหงม้าแหง มังกัลหู้	○ ยังเหลยพลอช แต่ลวันค้วดี นำหน้าภูมิ เงือกวงจ้วงไป	ค้ำขาวปรากฎ ช่างแหงม้าแหง มงคลหัดดี
○ ยังเหลยพลรถ งอนรุทงไชย อักแอกันไป เข้าในหิมวา	พิศะกูปรากษ นักสำหนิมเข้าชะแม เอาะเนาะเวียงไชย	○ ยังเหลยพลรถ งอนรถธงชัย อักแอกันไป เข้าในหิมวา	พิศกูปรากฎ นักสนมชาวชะแม ออกนอกเวียงชัย

ฉากรถทรง

เมื่อนางคารากับพระกายโสทรทรงรถเพื่อเสด็จท่าน้ำ กวีได้บรรยายขบวนรถทรง
อย่างง่าย ๆ และสั้น ๆ แต่ก็ได้ภาพพจน์เป็นอย่างดี

○ ปางนั้นกระสตรสองศรี นายสารถิขัมไป	ทรงรัคภูณี	○ ปางนั้นกษัตริย์สองศรี นายสารถิขัมไป	ทรงรถมณี
○ พตรโปกจามอรสไหวย แลลลวยลลิวเวหา	งอนรุทงไชย	○ พักโปกจามรไสว แลลลวยลลิวเวหา	งอนรถธงชัย

○ ผู้งกัลมะมาย เหลือตรา หึ่งเพื่องค้หลพดินคอน	หูลี่สุ่หา	○ ผู้งคนมากมาย เหลือตรา หึ่งเพื่องค้หลพดินคอน	หูลี่สุ่หา
○ นายรคัขัรคัฎบ่ทจอร ห้ละไปยถึงข้ลหาร	บครเค็ยวพุอร	○ นายรคัขัรคัฎบ่ทจอร ห้ละไปยถึงข้ลหาร	บคเค็ยวภูธร

ฉากสมห้อง

ฉากสมห้อง หรือฉากเข้าพระเข้านาง เป็นเรื่องราวความรักระหว่างพระกายโสทกับนางคารา ซึ่งกวีได้เขียนเป็นบทสัจธรรม์โดยใช้ความนัยเปรียบเทียบกับธรรมชาติ ดังนี้

○ สองกระสัตรีจว่าหนันจา คัวยข้ นุขน้องนาคนารี	เล็บสองเสน่หา	○ สองกษัตรีย์จำนรรจา คัวยนุขน้องนาคนารี	เสพย์สองเสน่หา
○ ผันส่วนค้กัทห้ทาศรี จัพห้วทุกแห่งพุดะคน	แผนพันบ่ตีพี	○ ผันสวรค้คกัทห้ทาศรี จบห้วทุกแห่งภูวคัล	แผนพันปลพี
○ เคาะไมยค้ลค้ลายรคัคัล กระบครเค็ยบอญงาม	พฤษมิ่ผล	○ คอกไมค้ลค้ลายรคัคัล ระบคคอกบอญงาม	พฤษขามีผล
○ คดาโดยเส่วยภห้ิงสาม สัวรรณนุ่ชห้ดาเส่นัย	สังสารลวนลาม	○ ค้อได้เส่วยภห้ิงสาม สัวรรคัมนุ่ชห้หรือเสบย	สังสารลวนลาม
○ เม็องบนัสนนุ่กกุไหรยเหล็ย สัมบคัทไนยคเดคสัวรรณ	สองผึ่งโคยเซ็ย	○ เม็องบนัสนนุ่กกระไรเลย สัมบคัทไนคณสัวรรคั	สองผึ่งโคยเซ็ย
○ ย้อมลั้มผู้งชานากัวะห้ล ลั้มห้ิงบิตุเรคัข้ลมาร	ลั้มลั้มทุกอ้อ	○ ย้อมลั้มผู้งชานาพวคัล ลั้มห้ิงบิตุเรคัข้ลมาร(ค)	ลั้มลั้มทุกอ้น

คุณค่าด้านการใช้คำและสำนวนโวหาร

คุณค่าทางด้านการใช้ถ้อยคำและสำนวนโวหาร หมายถึง การเลือกสรรถ้อยคำมาเรียบเรียงขึ้น เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความกึกก้องที่กวีต้องการจะแสดงออกมา (สิหธา พินิจภูวตล และคณะ, 2516 : 156) สำหรับในวรรณกรรมเรื่องพระกายโสท กวีได้เลือกสรรใช้ถ้อยคำและสำนวนโวหารดังนี้ คือ

การใช้คำ กวีใช้คำลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การนำคำมาเล่นเสียงและจังหวะ หมายถึงการเรียบเรียงคำให้มีเสียงมีจังหวะนั่นเอง เช่น

◦ บุ่ม้าบู่ลุ่ม	หอยโขงหอยข่ม	◦ บุ่ม้าบุลม	หอยโข่งหอยขม
งมกินสู่หา	หอยจุกรแจงภัย	งมกินสู่ธา	หอยจุกแจงพี
คลานวีเข้ามา	หอยแครงแมงคา	คลานวีเข้ามา	หอยแครงแมงคา
หอยมุกหอยหรม		หอยมุกหอยรม	
◦ ปลาหลคปลาไหลย	หุยไนย เป๊ะตะม	◦ ปลาหลคปลาไหล	อยู่ในเปือกทม
ปลากริมริมฝง	กึ่งกึ่งหิงข่ม	ปลากริมริมคั้ง	กึ่งกึ่งหิงขม
หน่อพระบ่อหรม	ขึ้นข่มส่ามราน	หน่อพระบรม	ขึ้นข่มส่าราญ

2. การใช้ภาษาถิ่น วรรณกรรมเรื่องพระกายโสท เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ จึงมีภาษาถิ่นใต้ปรากฏอยู่โดยตลอด การที่กวีใช้ภาษาถิ่นใต้ก็เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพของผู้อ่านและผู้ฟัง คือเมื่อผู้อ่าน อ่านเป็นภาษาถิ่นใต้ จะได้รับรสจากการอ่านอย่างเต็มที่ทั้งในด้านเสียงและความหมาย ตัวอย่างการใช้ภาษาถิ่นใต้ เช่น

- ล้างบ้างเรียกลูเตา จังมาเคว่าแม่ค้วยหรา | ◦ ล้างบ้างเรียกลูกเต่า จังมาเคว่าแม่ค้วยหรา
- เหลือะมุงจักตอมไคย พระอรัไทหยจเสทสา | ◦ เหลือบมุงจะตอมไค้ พระอรัหัยจะเสทสา

กษิกลั่วนางกุมภัน	หน่วยคาหมันชาวคฤาณี กิดกัล่วนางกุมภันท์	หน่วยคามันชาวคือผี
แม่จักขุภารเมือง	ไทยรัฐ เรื่องงามสุขไสย	แม่จักขุบ้านเมือง
ให้รุ่ง เรื่องงามสุขไส		
แกล้งเอาไม้อ้อย	กิงทักยัย้อย	แกล้งเอาไม้ฉอย
ของลุงของตา	เด็กหาพ่อใหม่	ของลุงของตา
		เด็กหาพ่อไม่
ตักโรยไถยยะ	ร้อยดาพรรณา	ตกร้ายไถยยาก
ห้าน้อยหรั่งมา	เอาะเมืองพู่	ห้าน้อยขังมา
		ร้อยดาพันดา
		ดอกเมืองภูมิ
บตรนั้นนางวาโย	แต่คัลโธแสนมารยา	บตรนั้นนางวาโย
โกรธกริ้วเป็นนักหนา	แต่ตัดท้อเป็นรายมาย	โกรธกริ้วเป็นนักหนา
		แต่กคนโธแสนมารยา
		แต่ตัดท้อเป็นรายมาย
แต่ล้วนกัวะพลมาร	กินสำรานไนโยบายรา	แต่ล้วนพวกพลมาร
จับเงาะมีกสุหระ	กินมากมายไปทั่วกัน	จับจอกมีกสุระ
		กินสำราญในพารา
		กินมากมายไปทั่วกัน
ตั้งหาบิดาเท้า	ลากให้เจ้ามาแต่สวน	ตั้งหรือบิดาท้าว
		ละให้เจ้ามาแต่สวน

คำภาษาถิ่นใต้ ได้แก่

เคร่า	หมายถึง	คอย
เสดสา	หมายถึง	ลำบาก
หน่วยตา	หมายถึง	นัยน์ตา
ขบ	หมายถึง	ขุบ
ไม้ฉอย	หมายถึง	ไม้สอย
ร้อยดาพันดา	หมายถึง	ร้อยครั้งพันครั้ง

หมายมาย	หมายถึง	การใช้วาจาก้าวร้าว พุคกระทบกระเทียบ
มัก	หมายถึง	ก้ม
มาแต่ส่วน	หมายถึง	มาตามลำพัง

3. การใช้คำภาษากลางแต่เพี้ยนเสียง คำบางคำก็จะใช้ภาษากลาง แต่การออกเสียงจะเพี้ยนไปตามลักษณะชาวใต้ เช่น

เท้าเสวยส้มบุตร จำเริญส่วศักดิ์	ด้วยนางเทวี โหมหม้ออันธราย	ท้าวเสวยสมบัติ จำเริญส่วศักดิ์	ด้วยนางเทวี ไม่มีอันธราย
จงเจ้าค้อยหยู ค้อยรักษากัน	ด้วยหมูก้ามหนัน พระอร่เทวี	จงเจ้าค้อยอยู่ ค้อยรักษากัน	กับหมูก้ามหนัน พระอรเทวี
สน้ำอันใหญ่กว้าง เคาะไมย เรียงราย เต็ม	หญ่ที่ข้างทิศปรจิม หุ่ยรอบริมบรรณศาลา	สน้ำอันใหญ่กว้าง คอกไม้ เรียงราย เต็ม	อยู่ที่ข้างทิศปรจิม อยู่รอบริมบรรณศาลา
ทรงพระกำไมลย พระกอนทั้งสอง	เจ้าฟ้าสอดไสย ...	ทรงพระกำไล พระกรทั้งสอง	เจ้าฟ้าสอดใส่ ...
เมื่อระหาธาไครย ท้าวซังมาจรจา	ขออ่าไภยภูเล่าหธา ผิดแล้วมาจะหาธา	เมื่อแรกท้าวหรือไคร ท้าวซังมาเจรจา	ขออภัยภูเล่าหนา ผิดแล้วมาจะหาหรือ
โอนางมารณูลี เจ้าจ๊กอนหนาทอน	ยามปาจันนี้ จ๊กค้อยหนหา	โอนางมารศรี เจ้าจ๊กอนนาทร	ยามปานฉะนี้ จ๊กค้อยหนหา
สุททำเป็นพระบิดุจา ประทับประคางจตั้ง	นายซังเข้ามา	สุททำเป็นพระเบญจา ประทับประคางจตั้ง	นายซังเข้ามา

คำที่ออกเสียงเพี้ยน ได้แก่

จำเริญ	ออกเสียงเพี้ยนเป็น	จำเมรีน
อันตราย	ออกเสียงเพี้ยนเป็น	อันถ์ราย
ก้านัล	ออกเสียงเพี้ยนเป็น	ก้ามหนัน
ทศประจิม	ออกเสียงเพี้ยนเป็น	ทศปตรจิม
บรรณศาลา	ออกเสียงเพี้ยนเป็น	บรรณสำหลา
กำไล	ออกเสียงเพี้ยนเป็น	กำไมลย
อภัย	ออกเสียงเพี้ยนเป็น	อ่ำไภย
ปานฉะนี้	ออกเสียงเพี้ยนเป็น	ปานฉั้นนี้
อนาทร	ออกเสียงเพี้ยนเป็น	อ่หนาทอน
เบญจา	ออกเสียงเพี้ยนเป็น	บิญจา

4. การเล่นคำสัมผัส การเล่นคำสัมผัสมีความสำคัญในการแต่งร้อยกรอง เพราะช่วยให้คำประพันธ์มีความงาม ความไพเราะรื่นหู ในเรื่องพระกายโสทมมีการเล่นสัมผัสนอกเหนือจากสัมผัสบังคับ ดังนี้

4.1 สัมผัสพยัญชนะ กวีเล่นคำสัมผัสพยัญชนะ เสียงพยัญชนะเกือบตลอดทั้งวรรค หรือเป็นคู่ ๆ ในวรรคเดียวกัน ทำให้เพิ่มความไพเราะมากขึ้น เช่น

ฟังท้าวกลาวเกลี้ยง กอดบาทภูทอน	ฟังเพียงม้วยมอน ครวญคร่ำรำไร	ฟังท้าวกล่าวเกลี้ยง กอดบาทภูธร	ฟังเพียงม้วยมรณ ครวญคร่ำรำไร
วิหคบินบน ราปีไวยกอน	พิศย่นสายส่มอน ฟังเสียงสองสี	วิหคบินบน ราปีกไว้ก่อน	พิศยลสายสมร ฟังเสียงสองศรี

ภ่อพระสุริยง	ลับเหลี่ยมล้างแล้วยาตรา	พอพระสุริยง	ลับเหลี่ยมล้างแล้วยาตรา
โผนไปด้วยอุทธา	เรวนักหนาครากรังหัน	โผนไปด้วยอุทธา	เรวนักหนาครากังหัน
ทับเขียวเขียวพันเหลื่อตา	ไฉยะเนคัยกษา	ขบเขียวเขียวพันเหลื่อตา	นัยเนตรยักษษา
พิศดูเสมือนแสงเพลิง		พิศดูเสมือนแสงเพลิง	
สุริเสียงก้องทั่วพวงคัน	ถูกคำรามคำรัน	สุรเสียงก้องทั่วภูวถล	ถูกคำรามคำรัน
ส่เพื่อนส่ทวารุ์รณี		ส่เพื่อนส่ทวารุ์รณี	
เหมือนเจ้าโปรฎนุกปลอยปลา	เนื้อหนังพังงา	เหมือนเจ้าโปรคนกปลอยปลา	เนื้อหนังพงา
จักกินอ้อมหน้าเมื่อไรรย		จักกินอ้อมหน้าเมื่อไร	

4.2 สัมผัสสระ กวีเล่นคำสัมผัสในวรรคเดียวกัน เช่น

พื้นทองกรองแก้ว	เล็ชแล้วทุกประการ	พื้นทองกรองแก้ว	เล็ชแล้วทุกประการ
หรั่งสร้อยสังหวาน	รัศอ์กกระหนกกรอง	หรั่งสร้อยสังวาล	รัศอ์กกระหนกกรอง
พิชเห็นสาไหลยไพจิตร	งามพ้อลล่อนกษ	พิชเห็นสาไลไพจิตร	งามพันลันคิต
เตาหินกินผัก	ชวนชักเพียงนี้	เตาหินกินผัก	ชวนชักเพียงนี้
เตาลอยถอยรี	และไหวยชายฝั่ง	เตาลอยถอยรี	แฉกว่ายชายฝั่ง
แมลงผึ้งแมลงทับ	บินจับเกษร	แมลงผึ้งแมลงทับ	บินจับเกษร
กลีบทล่าวำพอน	ร่วงโรยโปรยปราย	กลีบทล่าวำพร	ร่วงโรยโปรยปราย

ปลา <u>กริม</u> ริ <u>ม</u> ฝง หน้ <u>อ</u> พระ <u>บ่อ</u> ห้ <u>ร</u> ม	กั <u>ง</u> กั <u>ง</u> ฟั <u>ง</u> ชั <u>ม</u> ชั <u>น</u> ช <u>ม</u> ส <u>ำ</u> ร <u>า</u> น	ปลา <u>กริม</u> ริ <u>ม</u> ฝั <u>ง</u> หน้ <u>อ</u> พระ <u>บ</u> ร <u>ม</u>	กั <u>ง</u> กั <u>ง</u> ฟั <u>ง</u> ช <u>ม</u> ชั <u>น</u> ช <u>ม</u> ส <u>ำ</u> ร <u>า</u> ญ
เด <u>า</u> ว <u>ัน</u> เก <u>ิ</u> ย <u>ว</u> พ <u>น</u> พ <u>ฤ</u> ก <u>สา</u> เท <u>้า</u> พิ <u>ศ</u> เพ <u>ิ</u> ย <u>ง</u> ฟั <u>ง</u> ล <u>ิ</u> ง <u>ย</u> น	ก <u>ิ</u> ง <u>กั</u> น <u>โ</u> ส <u>ภ</u> า	เด <u>า</u> ว <u>ั</u> ล <u>ย์</u> เก <u>ิ</u> ย <u>ว</u> พ <u>น</u> พ <u>ฤ</u> ก <u>สา</u> เท <u>้า</u> พิ <u>ศ</u> เพ <u>ิ</u> ย <u>ง</u> ฟั <u>ง</u> ล <u>ิ</u> ง <u>ย</u> ล	ก <u>ิ</u> ง <u>กั</u> น <u>โ</u> ส <u>ภ</u> า
ม <u>ฤ</u> ก <u>า</u> ท <u>ี</u> ป <u>ำ</u> ห <u>ิ</u> ม <u>ว</u> น ถ <u>ิ</u> ง <u>ค</u> น <u>น</u> าง <u>มา</u> ร <u>ร</u> เ <u>อ</u> ง <u>ฤ</u> ท <u>ิ</u>	เย <u>ิ</u> ย <u>ม</u> ม <u>อ</u> ง <u>ย</u> อง <u>ค</u> ัน	ม <u>ฤ</u> ก <u>า</u> ท <u>ี</u> ป <u>ำ</u> ห <u>ิ</u> ม <u>ว</u> น <u>ค</u> ถ <u>ิ</u> ง <u>ค</u> น <u>น</u> าง <u>มา</u> ร <u>ร</u> เ <u>อ</u> ง <u>ฤ</u> ท <u>ิ</u>	เย <u>ิ</u> ย <u>ม</u> ม <u>อ</u> ง <u>ย</u> อง <u>ค</u> ัน

5. การซ้ำคำเพื่อช่วยเน้นความรู้สึก กวีใช้คำซ้ำขึ้นต้นวรรค และใช้สลับกันเป็นคู่ ๆ ในแต่ละวรรคหรือตลอดทั้งบทเป็นการเน้นคำเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึก เช่น

ส <u>อ</u> ง <u>ล</u> ี <u>ส</u> อ <u>ง</u> เล <u>ิ</u> บ <u>ส</u> ม	ส <u>อ</u> ง <u>เ</u> ย <u>ี</u> ช <u>ม</u> เป็น <u>ห</u> ยา <u>ใจ</u>	ส <u>อ</u> ง <u>ศ</u> รี <u>ส</u> อ <u>ง</u> เส <u>พ</u> ส <u>ม</u>	ส <u>อ</u> ง <u>เ</u> ย <u>ี</u> ช <u>ม</u> เป็น <u>ห</u> ยา <u>ใจ</u>
ป <u>รา</u> ส <u>า</u> ท <u>จะ</u> โร <u>ย</u> ร <u>า</u> ไ <u>คร</u> ย <u>ห</u> ล <u>ัย</u> จ <u>ก</u> ป <u>ก</u> ร <u>อ</u> ง	เก <u>ิ</u> ย <u>ช</u> ล <u>า</u> จ <u>ก</u> เส <u>้า</u> ห <u>ม</u> อง ส <u>ม</u> บ <u>ค</u> ร <u>ห</u> ำ <u>ห</u> ัง <u>เว</u> ิ <u>ง</u> ง <u>ช</u> ัย	ป <u>รา</u> ส <u>า</u> ท <u>จะ</u> โร <u>ย</u> ร <u>า</u> ไ <u>คร</u> ย <u>ล</u> ย <u>จ</u> ก <u>ป</u> ก <u>ร</u> อ <u>ง</u>	เก <u>ิ</u> ย <u>ช</u> ล <u>า</u> จ <u>ก</u> เศ <u>ร</u> ำ <u>ห</u> ม <u>อง</u> ส <u>ม</u> บ <u>ค</u> ิ <u>ห</u> ำ <u>ห</u> ัง <u>เว</u> ิ <u>ง</u> ง <u>ช</u> ัย
ช <u>ค</u> ร <u>อ</u> น <u>ช</u> ค <u>ร</u> ไ <u>ก</u> ล <u>ย</u> ช <u>ค</u> ร <u>ไ</u> ด <u>ย</u> ท <u>า</u> ท <u>น</u> า	ช <u>ค</u> ร <u>น</u> ำ <u>พ</u> ร <u>ะ</u> ท <u>เ</u> ย	ช <u>ค</u> อ <u>น</u> ช <u>ค</u> ไ <u>ก</u> ล ช <u>ค</u> ไ <u>ด</u> ้ <u>ห</u> ร <u>ือ</u> ท <u>น</u> า	ช <u>ค</u> น <u>ำ</u> พ <u>ร</u> ะ <u>ห</u> ัย
เจ <u>้า</u> ย <u>า</u> แ <u>ด</u> ง <u>ค</u> ำ แ <u>ม</u> ้ <u>ง</u> ย <u>า</u> ไ <u>ด</u> ย <u>ท</u> า ญ <u>า</u> ห <u>ว</u> ี <u>เก</u> ษ <u>า</u> ค <u>ัง</u> เก <u>้า</u> เท <u>ว</u> ี	ย <u>า</u> แ <u>ล</u> หัน <u>ย</u> ำ <u>ห</u> ำ น <u>ำ</u> ม <u>ัน</u> ย <u>า</u> ไ <u>ส</u> ย ช <u>ะ</u> ห <u>ม</u> ัน <u>ย</u> ำ <u>ท</u> า	เจ <u>้า</u> ย <u>า</u> แ <u>ด</u> ง <u>ค</u> ำ แ <u>ม</u> ้ <u>ง</u> ย <u>า</u> ไ <u>ด</u> ้ <u>ท</u> ำ ย <u>า</u> ห <u>ว</u> ี <u>เก</u> ษ <u>า</u> ค <u>ัง</u> เก <u>้า</u> เท <u>ว</u> ี	ย <u>า</u> ล <u>่</u> น <u>ย</u> ำ <u>ห</u> ำ น <u>ำ</u> ม <u>ัน</u> ย <u>า</u> ไ <u>ส</u> ่ ช <u>ม</u> ัน <u>ย</u> ำ <u>ท</u> า

ข้อ <u>ฝาก</u> ปราสาท	<u>ฝาก</u> หังปรากฏมาท	ข้อ <u>ฝาก</u> ปราสาท	<u>ฝาก</u> หังปรากฏมาท
<u>ฝาก</u> พระบรรชอน		<u>ฝาก</u> พระบัญญัติ	

6. การแผลงคำ มีลักษณะแปลกเป็นพิเศษในแง่การสร้างคำ เพื่อให้สัมพันธ์กับคำอื่น เช่น

บังเก็ชเป็น <u>สา</u> ไหลย	ไทรต้นไทรงามโสภา	บังเกิดเป็น <u>สา</u> ไล	ไต้ต้นไทรงามโสภา
สองสี่สอง <u>เสิบ</u> ส้ม	สอง <u>ชัย</u> ข่มเป็นหย่าใจ	สองศรีสอง <u>เสพ</u> สม	สอง <u>ชัย</u> ข่มเป็นยาใจ
เจ้าฟ้า <u>เข้า</u> นิจไทรย	มโนรมเป็นนักหนา	เจ้าฟ้า <u>เข้า</u> นิไทร	มโนรมย์เป็นนักหนา
ลูกรัก <u>เจ้า</u> พ่อ	เหน้าหน่อ <u>เส</u> นทา	ลูกรัก <u>เจ้า</u> พ่อ	เหน้าหน่อ <u>เส</u> นทา
จักร <u>ไทย</u> พังงา	มี <u>คู่</u> ส้มสอง	จัก <u>ให้</u> พังงา	มี <u>คู่</u> ส้มสอง
โอ <u>ตัว</u> กุเอ้ย	พริคนาง <u>คู่</u> ชัย	โอ <u>ตัว</u> กุเอ้ย	พลัดนาง <u>คู่</u> ชัย
แต่ <u>เมื่อ</u> ยัง <u>เป็น</u>	ช้อย <u>เว</u> รา	แต่ <u>เมื่อ</u> ยัง <u>เป็น</u>	ช้อย <u>เว</u> รา
ตาม <u>มา</u> ให้ <u>เห็น</u>	พระ <u>ทอง</u> เนื่อ <u>เห็น</u>	ตาม <u>มา</u> ให้ <u>เห็น</u>	พระ <u>ทอง</u> เนื่อ <u>เห็น</u>
แต่ <u>ส่วน</u> ใ <u>ส</u> กั <u>ง</u>		แต่ <u>ส่วน</u> ใ <u>ส</u> กั <u>ง</u>	
<u>เมื่อนั้น</u> เอ <u>ว</u> วัน	นางนา <u>ก</u> ประ <u>กา</u> สัน	<u>เมื่อนั้น</u> เอ <u>ว</u> วัลย์	นางนา <u>ก</u> ประ <u>กา</u> สัน
แม่ <u>ผู้</u> ยัก <u>ษา</u>	สั่ง <u>แก่</u> ผู้ <u>ม</u> าร	แม่ <u>ผู้</u> ยัก <u>ษา</u>	สั่ง <u>แก่</u> ผู้ <u>ม</u> าร
หัง <u>หลาย</u> นา <u>นา</u>	สู <u>แปล</u> ง <u>ร</u> ูป <u>า</u>	หัง <u>หลาย</u> นา <u>นา</u>	สู <u>แปล</u> ง <u>ร</u> ูป <u>า</u>
เป็น <u>ม</u> นุ <u>ษ</u> ย์		เป็น <u>ม</u> นุ <u>ษ</u> ย์	

คำแผลง ได้แก่

ศาลา	-	ศาลา
นิทร	-	นิทร
หังงา	-	หงา
โศกั	-	โศกา
รูปา	-	รูป

7. การใช้คำก่อให้เกิดความรู้สึกทางอารมณ์ เป็นการใช้คำเพื่อแสดงออกในเรื่องของเสียงและความหมาย โดยกวีต้องการใช้ภาษาเป็นพาหนะนำความคิด ความสะเทือนใจ ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกและเห็นภาพไปตามอารมณ์ที่เกิดความรู้สึกขึ้นมา นั้น เช่น

ความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ

เมื่อพระกายโสหอภิเชกกับนางประกาศัน นางคาราต้องกลายเป็นคนรับใช้
รักษาประทีปข้างแท่นบรรทม กวีได้กล่าวแสดงความเห็นอกเห็นใจนางคาราไว้ว่า

○ เมื่อนั้นนางนาคคารา คำเห็นเข้ามา
รักษาประทีปเทียนทอง

○ สิ่งใดบ่อใดโดยเส้าหมอง สงสารนางน้อง
แม่คอยมารักษาตัว

○ ประกาศรหุเขยด้วยผิว ย่อมแจ้งไปหัว
ตัวนรชาติยงชาย

○ เมื่อนั้นนางนาคคารา คำเห็นเข้ามา
รักษาประทีปเทียนทอง

○ สิ่งใดบ่อใดเส้าหมอง สงสารนางน้อง
แม่คอยมารักษาตัว

○ ประกาศนอยู่เขยด้วยผิว ย่อมแจ้งไปหัว
ตัวนรชาติหญิงชาย

ความรู้สึกเคร่งเครียดเอาจริงเอาจัง

เมื่อพระกายโสทตั้งจิตอธิษฐานให้ท้าวพรหมทัตและนางมาลา พร้อมชาวเมือง
พรหมกฐทั้งหลายคืนชีพดังเดิม

○ ปางนั้นหน่อพระพุทธ พระจริงตั้งสัจจา	อันสูงสุดไนยสุธา ล่ำกุกถึงโพทิสัมภาล	○ ปางนั้นหน่อพระพุทธ พระจริงตั้งสัจจา	อันสูงสุดในสุธา รำลึกถึงโพธิสมภาร
○ ถ้ากุกักโคยครัด เคชะกุกุโทษทาร	เป็นพระพุทธสงสาร โลหิตตั้งและมังสา	○ ถ้ากุกักโคยครัด เคชะกุกุให้ทาน	เป็นพระพุทธสงสาร โลหิตตั้งและมังสา
○ เคชะกุกุเปลื้องปลิด กุกุโทษทารเกษา	ดวงชีวิตไนยอาตะมา นับด้วยนิลละหิตตั้ง	○ เคชะกุกุเปลื้องปลิด กุกุให้ทานเกษา	ดวงชีวิตไนยอาตะมา นับด้วยนิลโลหิตตั้ง
○ กุกุโทษทารดวงเนต เปรียบด้วยควาหิยัง	อันวิเสศมาแต่หลังะ ไนยอากาศย่อมมากมี	○ กุกุให้ทานดวงเนต เปรียบด้วยควาหิยัง	อันวิเสศมาแต่หลังะ ไนยอากาศย่อมมากมี
○ หน่อไหยบิคุมารคา ข่าน้อยตั้งภักดี	เป็นคิ่นมาหังสองศรี หวังจักทะศแทนพระคุณ	○ ขอใหยบิคุมารคา ข่าน้อยตั้งภักดี	คิ่นเป็นมาหังสองศรี หวังจักทดแทนพระคุณ

การตัดพ้อต่อว่า

เป็นคำกล่าวตัดพ้อของนางคาราต่อพระกายโสทว่า ไฟไหม้ผ้าสะไบนางพระกายโสทมองเห็น แต่ไฟที่ไหม้ในใจนางนั้น พระกายโสทกลับมองไม่เห็น

○ กายโสทจอมจักร บัลแต่นิจไทรย	พิศดูเมียรักษ จริงเห็นอักคิ	○ กายโสทจอมจักร บนแต่นิทไทร	พิศดูเมียรัก จึงเห็นอักคิ
ไหมยผ้าส่อไบย ครครจ่ามหนักจา	ส้มเค็ดจพวะไนย	ไหม้ผ้าสะไบ ตรีสจ่านรรจา	สมเค็ดจกวนัย
○ โอนางใจดี เท่านั้นองคารา	ไฟไหม้พุทธรี จ้งแรงคับเสีย	○ โอนางใจดี ท้าวน้องคารา	ไฟไหม้ภูษี
เทษเจ้าฟ้า เท่านั้นองบ่อเห็น	ไฟไหม้หมยภูษา	เถิดเจ้าฟ้า ท้าวน้องบ่อเห็น	ไฟไหม้ภูษา
○ คาราเทวี ว่าพระภูมิ	จริงทูนคคิ ไฟไหม้หมยผ้านอง	○ คาราเทวี ว่าพระภูมิ	จ้งทูนคคิ ไฟไหม้ผ้านอง

พระทองแลเห็น	อ๊กเมีย เป็น เซ็น	พระทองแลเห็น	อ๊กเมีย เป็น เซ็ญ
พระโหมย เห็น เหล้ย		พระไม่ เห็น เลย	

การเสียดสี เยาะเย้ย ฉากฉาง

นางคารากล่าวคอบโตเสียดสีนางประกาสัน เมื่อนางประกาสันกล่าวหาว่า
นางคาราแย่งสามี

○ เมื่อนั้นนางคารา	ตอบว่าจ่านางยักสี	○ เมื่อนั้นนางคารา	ตอบว่าจ่านางยักสี
ขอโทษเถิดเทวี	ข้าภาเทามาชมจึง	ขอโทษเถิดเทวี	ข้าพาห้าวมาชมจริง
○ สาวขบ่อเป็นก่าน	เห็นศั้วท่านรักทุกสิ่ง	○ สาวสาวบ่เป็นการ	เห็นศั้วท่านรักทุกสิ่ง
ข้าชั้วยังผู้หญิง	ไ নয়โคหลับบ่อ เถิงสอง	ข้าชั้วยังผู้หญิง	ไนใค้หลับบ่ถึงสอง
○ เจาศั้วอยู่หงับ๒	ช่างแบกหับมาบ่กรอง	○ เจ้าศั้วอยู่งับงับ	ช่างแบกหับมาบ่กรอง
ขอโทษยามเสาหมอง	ปลอยไหยชมสราครี	ขอโทษอย่าเคราหมอง	ปลอยให้ชมสกรารี
○ ตัวข้าคนชั้วนัก	ท้าวจรักเมื่อไคยมี	○ ตัวข้าคนชั้วนัก	ท้าวจะรักเมื่อไคมี
สักน้อยเทาจะหนี	ไปยทานางประกาสัน	สักน้อยท้าวจะหนี	ไปทานางประกาสัน
○ ลักศั้วเข้ามาชม	คล้ายอาหารมสักวัน	○ ลักศั้วเข้ามาชม	คล้ายอาหารมสักวัน
สักน้อยเทาจัน	ไปยทานาคนางยักสี	สักน้อยท้าวจะผัน	ไปทานางนงยักสี
○ เป็นตันไคย เป็นคอก	ศั้วทานรักแต่ไคมี	○ เป็นตันไค้เป็นคอก	ศั้วท่านรักแต่ไคมี
อันว่าตัวเรานี้	เป็นคนพลอยนางยักษา	อันว่าตัวเรานี้	เป็นคนพลอยนางยักษา

การใช้สำนวนโวหาร

โวหาร หมายถึง ถ้อยคำ ชั้นเชิง หรือกระบวนการแต่งหนังสือ หรือพูดถ้อยคำ

เกินเหตุผล ดังนั้นโวหารในการเขียนได้แก่ ชั้นเชิงหรือ กระบวนการในการแต่ง ซึ่งประกอบด้วย การเลือกใช้ถ้อยคำอย่างไพเราะและประณีต มีการเรียบเรียงถ้อยคำอย่างดี เพื่อให้ใค้เนื้อเรื่อง ที่กระทัดรัดเหมาะสม ช่วยให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์ และจินตนาการ

โวหารต่างๆ ที่ใช้ในการเขียนแยกได้เป็น 5 โวหาร คือ บรรยายโวหาร พรรณาโวหาร
เทศนาโวหาร สาธกโวหาร และอุปมาโวหาร

สำหรับในวรรณกรรมเรื่องพระกายโสธ โวหารต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่อง กวี
ได้เรียบเรียงขึ้นอย่างไรเพราะ ซึ่งแสดงให้เห็นความประณีตในการแต่งได้เป็นอย่างดี โวหารต่าง ๆ
จึงมีครบทุกประการคือ

1. บรรยายโวหาร บรรยาย หมายถึง การชี้แจง หรืออธิบาย เรื่องราวต่าง ๆ
อย่างละเอียดถี่ถ้วน บรรยายโวหารจึงได้แก่กระบวนการที่ใช้เล่าเรื่อง บรรยาย เหตุการณ์ต่าง ๆ
อย่างละเอียดถี่ถ้วน ซึ่งในเรื่องพระกายโสธ กวีได้เขียนบรรยายโวหารด้วยภาษาที่กระทัดรัด
ตรงไปตรงมา และมีการลำดับความอย่างที่ไม่สับสน

เมื่อนางสมุททเวหาหมอบหมาย เมื่องให้นางประกาศนโองสาวครอบครองตัวเอง
ออกไปอยู่ป่า กวีได้กล่าวบรรยายให้เห็นการสร้างที่พำนักของนางสมุททเวหาอย่างละเอียดชัดเจน

ตัวอย่างบรรยายโวหาร

○ นางมารจึงเดินไป กึ่งกำรนั้นสาขา	เห็นร่มไทรงามโสภา เขียวช่อ้นช่อพวง	○ นางมารจึงเดินไป กึ่งกำรนั้นสาขา	เห็นร่มไทรงามโสภา เขียวช่อ้นช่อพวง
○ หมันก้นิกในอินทรี คิษแล้วนางโฉมยง	ลุ่มเหมือนที่ภูประสงค์ หมันประจ้งอ่านจินดา	○ มั่นก้นิกในอินทรี คิตแล้วนางโฉมยง	สมเหมือนที่ภูประสงค์ มันประจ้งอ่านจินดา
○ บังเกิดเป็นสาไหล สำนักนางยักษา	ไต่ต้นไทรงามโสภา ย้อมประดับด้วยทับทิม	○ บังเกิดเป็นสาไหล สำนักนางยักษา	ไต่ต้นไทรงามโสภา ย้อมประดับด้วยทับทิม
○ สะน้ำอันใหญ่กว้าง เคาะไมยเรียงรายเต็ม	อยู่ที่ข้างทิศประจิม หุอรอบริมบรรณศาลา	○ สระน้ำอันใหญ่กว้าง คอกไม้เรียงรายเต็ม	อยู่ที่ข้างทิศประจิม อยู่รอบริมบรรณศาลา

2. พรรณาโวหาร พรรณา ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน
(พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2530 : 574) หมายถึง การกล่าวเป็นเรื่องเป็นราวอย่าง
ละเอียดให้ผู้ฟังนึกเห็นเป็นภาพ ดังนั้น พรรณาโวหารจึงหมายถึง กระบวนการหรือขั้นเชิงใน

โน้มน้าวใจให้ผู้อ่านเชื่อถือและปฏิบัติตาม เทศนาโวหารปรากฏชัดในตอนพระกายโสทรสสั่งสอนนางสมุททเวหาด้วยศีลห้า เพื่อให้นางเป็นผู้มีคุณธรรมขึ้น

ตัวอย่างเทศนาโวหาร

○ ปานาติปาตา	ยาตัวนัขัสคัจจัตถาย	○ ปานาติปาตา	อย่าควรฆ่าสัตว์จำตาย
ชีพทานยาปองหม้าย	เอามาเลี้ยงชีวิตคน	ชีพทานอย่างปองหม้าย	เอามาเลี้ยงชีวิตคน
○ ครันตยจักไปตก	ในยณร์กจักทุกหัน	○ ครันตยจักไปตก	ในนรกจักทุกชั้น
เวนก่าจักตามตน	ศฤาหนึ่งเจ้ากับก่ายา	เวรกรรมจักตามตน	คือหนึ่งเงากับกายา
○ ละหิตานาทาน	เพนหรับทานจิกปราฎณา	○ ละหิตานาทาน	เห็นทรัพย์ท่านจิกปรารณา
อย่าลักของเขามา	เอ้ามาไวย เป็นของตน	อย่าลักของเขามา	เอามาไว้เป็นของตน
○ ครันตยจักไปยตก	ในยณะรหฺมฺยครันเครง	○ ครันตยจักไปตก	ในนรกอยู่ครันเครง
เหล็กแดงกอดคไวย เอง	ยัมกับานเป็คปากหัว	เหล็กแดงกอดไว้เอง	ยมมาลป็คปากหัว

4. สาธกโวหาร สาธก คือ การยกตัวอย่างมาอ้างให้เห็น สาธกโวหารจึงได้แก่ กระทบความมุ่งหวังให้ความชัดเจน โดยการยกตัวอย่างหรือเรื่องราวเพื่อประกอบข้อความ ประกอบการอธิบาย หรือเพื่อสนับสนุนความคิดเห็นต่าง ๆ ให้ชัดเจน หนักแน่น น่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

วรรณกรรมเรื่องพระกายโสทรมีสาธกโวหารหลายตอน เช่น ตอนนางจันทราสอนนางกานัลทั้งหลาย เรื่องการมีคู่ครอง ว่าอย่ารักคนที่มาจากแดนไกล เพราะจะถูกทอดทิ้งได้ง่าย

ตัวอย่างสาธกโวหาร

○ ครันเมื่อว้ายโสภแล้ว	พระน่องแก้วตรศวาจา	○ ครันเมื่อว้ายโสภแล้ว	พระน่องแก้วตรศวาจา
กุกอรฝูงชนา	ควรจ่าไวย เปี้ยมั่งคัล	กุกอรฝูงชนา	ควรจ่าไว้เป็นมงคล
○ สำบุรุษทั้งนี้ไซย	ปลุะโกไซย เอกุสัล	○ สำบุรุษทั้งนี้ไซร์	ปลุกโพไซย เอกุสัล
กิศหวังไหยฝูงคัล	เซ้าหฺยคักตรเป็นส่ำบาย	กิศหวังไหยฝูงคน	เซ้าหฺยคักเป็นสบาย

○ ผู้ยิงบรรดาหยา	จักหาผู้สะโมสอร	○ ผู้หญิงบรรดาอยู่	จักหาผู้สโมสอร
ขึ้นชื่อว่าชายจอร	ยาไคยควนปลูะผังเหล็ย	ขึ้นชื่อว่าชายจอร	อย่าได้ควรปลูกผังเหล็ย
○ กฤาผักบ่อรู้พัล	เป็นฉันนั้นແหละท่ารเอ็ย	○ กือผักบ่อรู้พันธุ์	เป็นฉันนั้นและท่านเออย
ญาควนเก็พมาเหล็ย	แรงระมัคโหยจ้งคี่	อย่าควรเก็บมาเลย	แรงระมัคให้จ้งคี่

5. อุปมาโวหาร อุปมา หมายถึงการเปรียบเทียบสิ่งหรือข้อความที่ยกมาเปรียบ เพื่อประกอบความให้ชัดเจนขึ้นในด้านความหมาย ภาพพจน์ และอารมณ์

ในเรื่องพระกายโศท เมื่อท้าวพรหมหัตถ์ต้องจากเมือง จากมเหสีไป พระองค์เปรียบให้เห็นว่า เหมือนกับครั้งที่พระองค์ เคยพรากรูณนกให้จากรัง ให้จากพ่อแม่

○ โอตัวกูเอ็ย	พริคนางคู๋เซ็ย	○ โอตัวกูเออย	พลัดนางคู๋เซย
แต่เม็อยังเป็น	ช่รอย เวรา	แต่เม็อยังเป็น	ช่รอย เวรา
ตามมาโหเห็น	พระทองเนื้อเอ็ย	ตามมาให้เห็น	พระทองเนื้อเอ็ย
แต่ล้วนโสกั้ง		แต่ล้วนโศกั้ง	
○ เค็ยແล้นลูะนั๊ก	โหบินไปคู้ก	○ เคย เล่นลูณก	โหบินไปคก
จะแตรวงรัง	เค็ยແล้นลูะกา	จากแตรวงรัง	เคย เล่นลูณกา
เวราแแต่หลัง	โหจะรวรัง	เวลาแแต่หลัง	โหจากรวงรัง
จะนางม่เษริ์		จากนางมเหสี	

ตอนท้าวพรหมหัตถ์สัญญาที่จะส่งส่วยให้นางสมุททเวหา พระองค์รักษาสัญญาอย่างซื่อสัตย์ และเพื่อให้นางสมุททเวหาแน่ใจ พระองค์กล่าวเปรียบให้เห็นว่า คำพูดของพระองค์เหมือนกับงาช้าง ที่งอกออกมาย่อมไม่หัดคืน หรือเหมือนการดื่มน้ำลายย่อมไม่กลืนกลับดังคำประพันธ์ที่ว่า

○ ตัวเราเป็นกระสตร	เก็อไคยตรัคจะโอฎา	○ ตัวเราเป็นกษัตริย์	เพื่อได้ตรัสจากโอษฐา
กฤาซ่างอันงอกงา	ที่โหนเล้าจะถอยคีน	คือซ่างอันงอกงา	ที่โหนเล้าจะถอยคีน

๐ เชโถมเอาะไปย   แล้วเมื่อไคยจะกลับกลืน } ๐ เชโถมลงไป   แล้วเมื่อไคจะกลับกลืน
 สตรจ้งเราใหม่กั้น   ถ้อยคำพียาสั่งกา | สัจจ้งเราไม่คั้น   ถ้อยคำพือย่าสงกา

ประเมินคุณค่าเชิงสุนทรียภาพ

สุนทรียภาพ หมายถึง ความงาม การประเมินคุณค่าเชิงสุนทรียภาพ คือ การค้นหา ความงามและสาระต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรม ความงามและสาระเหล่านั้น นอกจากจะ ปรากฏออกมาในลักษณะของการเลือกสรรการใช้ถ้อยคำ และสำนวนโวหารต่าง ๆ เพื่อให้เห็นว่า ถ้อยคำที่เลือกใช้นั้นมีความไพเราะค่านเสียดังไร มีจังหวะของเสียงที่กระทบใจผู้อ่านหรือไม่ นอก จากนี้แล้วความงามของวรรณกรรมจะแสดงความหมายชัดเจนออกมา ในลักษณะที่ก่อให้เกิดภาพพจน์ จินตนาการ สัญลักษณ์ รวมทั้งการสุกหรือยถ้อยคำให้เกิดรสต่าง ๆ เพื่อให้ผู้อ่านได้รับรู้ตามอารมณ์ หรือภาวะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในวรรณกรรม

การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระกายโสท ได้พิจารณาในด้านการใช้คำ และ สำนวนต่าง ๆ ไปแล้วในข้างต้น ดังนั้นการประเมินคุณค่าเชิงสุนทรียภาพจะกล่าวถึงความเกี่ยวเนื่อง ซึ่งเกิดจากศิลปะในการนำถ้อยคำสำนวนมาประกอบกันเข้า เพื่อให้เกิดข้อความ หรือเนื้อหาที่สื่อ ความหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งทำให้ผู้อ่านประทับใจ เรียกว่าเป็นการเกิดสุนทรียภาพในความ นั้นเอง อาจเกิดได้จากลักษณะต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณคดี ดังต่อไปนี้

1. ภาพพจน์
2. รสวรรณคดี
3. สัญลักษณ์

1. ภาพพจน์

ภาพพจน์ ได้แก่วิธีการสร้างมโนภาพให้เกิดขึ้นโดยอาศัยถ้อยคำสำนวนแบบต่าง ๆ วรรณกรรมเรื่องใดสามารถเสนอภาพพจน์ให้ผู้อ่านเกิดมโนภาพได้ชัดเจนเพียงใด วรรณกรรม เรื่องนั้นจัดว่าทรงคุณค่าทางวรรณศิลป์ ภาพพจน์เกิดได้จากการเลือกใช้คำอย่างมีศิลปะโดยการ เปรียบเทียบในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่

1.1 อุปมา คือภาพพจน์เปรียบเทียบความเหมือนกันของสองสิ่ง โดยมีคำเชื่อมโยง เช่น เหมือน คุด ด้ง รวากับ ปาน กล ประหนึ่ง เพียง พ่าง ฯลฯ
ตัวอย่างจากเรื่องพระกายโสธ มีดังนี้

○ นื่องทุกนื่องยาก มาแล้วถึงตัว พิชหวังมีคัมว นื่องม้วยปราไทลย	ตกคำลำบาก นื่องเดินกลางคั่ง <u>พางเพียงชีพตัว</u>	○ นื่องทุกนื่องยาก มาแล้วถึงตัว พิชหวังมีคัมว นื่องม้วยปราลย	ตกคำลำบาก นื่องเดินกลางคั่ง <u>พ่างเพียงชีพตัว</u>
○ ขบเขี้ยวเคี้ยวฟันเหลือตะตา <u>พิศดูเสมือนแสงเพลิง</u>	ในยะเนคยักษา	○ ขบเขี้ยวเคี้ยวฟันเหลือตะตา <u>พิศดูเสมือนแสงเพลิง</u>	นัยเนตรยักษา

1.2 อุปลักษณ์ ได้แก่ภาพพจน์เปรียบเทียบโดยนัย เป็นการเปรียบเทียบโดยเปรียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง มักจะใช้คำเชื่อม "เป็น" กับ "คือ"

ในเรื่องพระกายโสธ กวีใช้คำว่า "คฤา" เป็นคำเชื่อม มีปรากฏเป็นจำนวนมาก เช่นกล่าวถึงเมื่อนางยักษ์จะคลอกพระกายโสธ ซึ่งคลอคล้าย กวีได้กล่าวเปรียบไว้อย่างน่าฟัง ว่า

○ <u>คฤา</u> น้ำตานอ้อย อรรน้อยจรรจร แกมรดาทรน พลจากทุกชา	พระทองยอดสร้อย บ่อไคยยากใจ พระแก้วจอมผัน พลจากทุกชา	○ <u>คือ</u> น้ำตาลอ้อย อรน้อยจรรจร แกมรดาท่าน พันจากทุกชา	พระทองยอดสร้อย บ่ไคยยากใจ พระแก้วจอมขวัญ พันจากทุกชา
○ <u>คฤา</u> ทองแบ่งเบา อรรน้อยพังงา บ่อริสุทหนักหนา เจ้าฟ้าพิมพ์เคี้ยว	หาไหนจักเท่า เก็ชเป็นมุษ เสมือนพระบิดา	○ <u>คือ</u> ทองแบ่งเบา อรน้อยพังงา บริสุทหนักหนา เจ้าฟ้าพิมพ์เคี้ยว	หาไหนจักเท่า เกิดเป็นมุษย์ เสมือนพระบิดา

การเปรียบเทียบด้วยวิธีอุปมาอีกคนหนึ่ง มีความหมายลึกซึ้งคือ ตอนนางคารา ตั้งจิตอธิษฐานให้ความรักได้สมหวัง คังข้อความที่ว่า

○ ถ้า <u>ท้าว</u> <u>เบน</u> <u>ช่าง</u> <u>ษา</u> <u>น</u> <u>เม</u> <u>ีย</u> <u>ท</u> <u>น</u> <u>ง</u> <u>ค</u> <u>ร</u> <u>า</u> <u>น</u> <u>เ</u> <u>ป</u> <u>็</u> <u>น</u> <u>พ</u> <u>ร</u> <u>ั</u> <u>ง</u> <u>ไ</u> <u>พ</u> <u>ร</u> <u>ย</u>	○ ถ้า <u>ท้าว</u> <u>เ</u> <u>ป</u> <u>็</u> <u>น</u> <u>ช</u> <u>ำ</u> <u>ง</u> <u>ส</u> <u>ำ</u> <u>ร</u> <u>เม</u> <u>ีย</u> <u>น</u> <u>ง</u> <u>ค</u> <u>ร</u> <u>า</u> <u>น</u> <u>เ</u> <u>ป</u> <u>็</u> <u>น</u> <u>พ</u> <u>ง</u> <u>ไ</u> <u>พ</u> <u>ร</u> <u>ย</u>
โ <u>ห</u> <u>ท</u> <u>ำ</u> <u>ว</u> <u>ห</u> <u>ย</u> <u>ุ</u> <u>อ</u> <u>ำ</u> <u>ไ</u> <u>ส</u> <u>ย</u> <u>เ</u> <u>น</u> <u>ส</u> <u>ำ</u> <u>ห</u> <u>ำ</u> <u>น</u> <u>ำ</u> <u>ภ</u> <u>ร</u> <u>ะ</u> <u>พ</u> <u>ู</u> <u>ท</u> <u>อ</u> <u>น</u>	โ <u>ห</u> <u>ท</u> <u>ำ</u> <u>ว</u> <u>อ</u> <u>ุ</u> <u>อ</u> <u>ำ</u> <u>ไ</u> <u>ส</u> <u>ย</u> <u>เ</u> <u>น</u> <u>ส</u> <u>ำ</u> <u>ห</u> <u>ำ</u> <u>น</u> <u>ำ</u> <u>ภ</u> <u>ร</u> <u>ะ</u> <u>พ</u> <u>ู</u> <u>ท</u> <u>อ</u> <u>น</u>
○ ถ้า <u>ท้าว</u> <u>เ</u> <u>น</u> <u>จ</u> <u>ำ</u> <u>ว</u> <u>โ</u> <u>ท</u> <u>ร</u> <u>ฎ</u> <u>น</u> <u>า</u> <u>น</u> <u>ง</u> <u>โ</u> <u>ท</u> <u>เ</u> <u>น</u> <u>ห</u> <u>ำ</u> <u>อ</u> <u>อ</u> <u>น</u>	○ ถ้า <u>ท้าว</u> <u>เ</u> <u>ป</u> <u>็</u> <u>น</u> <u>ว</u> <u>ำ</u> <u>โ</u> <u>ท</u> <u>ร</u> <u>ค</u> <u>น</u> <u>า</u> <u>น</u> <u>ง</u> <u>โ</u> <u>ท</u> <u>เ</u> <u>น</u> <u>ห</u> <u>ำ</u> <u>อ</u> <u>อ</u> <u>น</u>
อ <u>า</u> <u>ห</u> <u>า</u> <u>น</u> <u>ภ</u> <u>ร</u> <u>ะ</u> <u>พ</u> <u>ู</u> <u>ท</u> <u>อ</u> <u>น</u> <u>โ</u> <u>ห</u> <u>ท</u> <u>ำ</u> <u>ว</u> <u>ค</u> <u>ร</u> <u>อ</u> <u>ง</u> <u>เ</u> <u>น</u> <u>ส</u> <u>ำ</u> <u>ร</u> <u>ำ</u> <u>ร</u> <u>า</u> <u>น</u>	อ <u>า</u> <u>ห</u> <u>า</u> <u>น</u> <u>ภ</u> <u>ร</u> <u>ะ</u> <u>พ</u> <u>ู</u> <u>ท</u> <u>อ</u> <u>น</u> <u>โ</u> <u>ห</u> <u>ท</u> <u>ำ</u> <u>ว</u> <u>ค</u> <u>ร</u> <u>อ</u> <u>ง</u> <u>เ</u> <u>น</u> <u>ส</u> <u>ำ</u> <u>ร</u> <u>ำ</u> <u>ร</u> <u>า</u> <u>น</u>
○ ถ้า <u>ท้าว</u> <u>เ</u> <u>น</u> <u>ม</u> <u>แ</u> <u>ง</u> <u>พ</u> <u>ู</u> <u>เม</u> <u>ีย</u> <u>ร</u> <u>่วม</u> <u>ร</u> <u>ู้</u> <u>เ</u> <u>น</u> <u>บ</u> <u>ำ</u> <u>บ</u> <u>ำ</u> <u>น</u>	○ ถ้า <u>ท้าว</u> <u>เ</u> <u>ป</u> <u>็</u> <u>น</u> <u>แ</u> <u>ง</u> <u>ก</u> <u>ู</u> <u>เม</u> <u>ีย</u> <u>ร</u> <u>่วม</u> <u>ร</u> <u>ู้</u> <u>เ</u> <u>น</u> <u>บ</u> <u>ำ</u> <u>บ</u> <u>ำ</u> <u>น</u>
โ <u>ห</u> <u>ท</u> <u>ำ</u> <u>ว</u> <u>ช</u> <u>ี</u> <u>น</u> <u>ส</u> <u>ำ</u> <u>ร</u> <u>ำ</u> <u>ร</u> <u>ำ</u> <u>น</u> <u>ค</u> <u>ิ</u> <u>ว</u> <u>ง</u> <u>ค</u> <u>อ</u> <u>ก</u> <u>ไ</u> <u>ม</u> <u>ง</u> <u>ำ</u> <u>ม</u> <u>ส</u> <u>ุ</u> <u>ก</u> <u>ไ</u> <u>ส</u> <u>ย</u>	โ <u>ห</u> <u>ท</u> <u>ำ</u> <u>ว</u> <u>ช</u> <u>ี</u> <u>น</u> <u>ส</u> <u>ำ</u> <u>ร</u> <u>ำ</u> <u>ร</u> <u>ำ</u> <u>น</u> <u>ค</u> <u>ิ</u> <u>ว</u> <u>ง</u> <u>ค</u> <u>อ</u> <u>ก</u> <u>ไ</u> <u>ม</u> <u>ง</u> <u>ำ</u> <u>ม</u> <u>ส</u> <u>ุ</u> <u>ก</u> <u>ไ</u> <u>ส</u> <u>ย</u>
○ ถ้า <u>ท้าว</u> <u>เ</u> <u>น</u> <u>น</u> <u>ภ</u> <u>เ</u> <u>ล</u> <u>า</u> <u>เม</u> <u>ีย</u> <u>ค</u> <u>ุ</u> <u>เ</u> <u>ล</u> <u>ำ</u> <u>เ</u> <u>น</u> <u>ค</u> <u>ิ</u> <u>น</u> <u>ไ</u> <u>ท</u> <u>ร</u> <u>ย</u>	○ ถ้า <u>ท้าว</u> <u>เ</u> <u>ป</u> <u>็</u> <u>น</u> <u>น</u> <u>ภ</u> <u>เ</u> <u>ล</u> <u>ำ</u> <u>เม</u> <u>ีย</u> <u>ค</u> <u>ุ</u> <u>เ</u> <u>ล</u> <u>ำ</u> <u>เ</u> <u>น</u> <u>ค</u> <u>ิ</u> <u>น</u> <u>ไ</u> <u>ท</u> <u>ร</u> <u>ย</u>
โ <u>ห</u> <u>ท</u> <u>ำ</u> <u>ว</u> <u>ห</u> <u>ย</u> <u>ุ</u> <u>อ</u> <u>ำ</u> <u>ไ</u> <u>ส</u> <u>ย</u> <u>เ</u> <u>น</u> <u>ส</u> <u>ำ</u> <u>ห</u> <u>ำ</u> <u>น</u> <u>ำ</u> <u>ภ</u> <u>ร</u> <u>ะ</u> <u>ร</u> <u>า</u> <u>ชา</u>	โ <u>ห</u> <u>ท</u> <u>ำ</u> <u>ว</u> <u>ห</u> <u>ย</u> <u>ุ</u> <u>อ</u> <u>ำ</u> <u>ไ</u> <u>ส</u> <u>ย</u> <u>เ</u> <u>น</u> <u>ส</u> <u>ำ</u> <u>ห</u> <u>ำ</u> <u>น</u> <u>ำ</u> <u>ภ</u> <u>ร</u> <u>ะ</u> <u>ร</u> <u>า</u> <u>ชา</u>

1.3 นามนัย เป็นการสร้างภาพพจน์ โดยการเลือกใช้คุณสมบัติเด่นส่วนหนึ่ง เพื่อแทนความหมายทั้งหมด เช่น

○ <u>ท</u> <u>ร</u> <u>ง</u> <u>ม</u> <u>ง</u> <u>ก</u> <u>ุ</u> <u>แ</u> <u>ก</u> <u>ว</u>	<u>ว</u> <u>ิ</u> <u>เ</u> <u>ช</u> <u>ี</u> <u>น</u> <u>ล</u> <u>ิ</u> <u>ษ</u> <u>แ</u> <u>ล</u> <u>ว</u>	○ <u>ท</u> <u>ร</u> <u>ง</u> <u>ม</u> <u>ง</u> <u>ก</u> <u>ุ</u> <u>แ</u> <u>ก</u> <u>ว</u>	<u>ว</u> <u>ิ</u> <u>เ</u> <u>ช</u> <u>ี</u> <u>ร</u> <u>ล</u> <u>ิ</u> <u>ษ</u> <u>แ</u> <u>ล</u> <u>ว</u>
<u>แ</u> <u>ก</u> <u>ม</u> <u>แ</u> <u>ก</u> <u>ว</u> <u>ร</u> <u>ุ</u> <u>จ</u> <u>ำ</u> <u>ห</u> <u>า</u>	<u>เม</u> <u>ื่อ</u> <u>พิ</u> <u>ษ</u> <u>ค</u> <u>ุ</u> <u>โ</u> <u>จ</u> <u>ม</u>	<u>แ</u> <u>ก</u> <u>ม</u> <u>แ</u> <u>ก</u> <u>ว</u> <u>ร</u> <u>จ</u> <u>ำ</u> <u>ห</u> <u>า</u>	<u>เม</u> <u>ื่อ</u> <u>พิ</u> <u>ษ</u> <u>ค</u> <u>ุ</u> <u>โ</u> <u>จ</u> <u>ม</u>
<u>ภ</u> <u>ร</u> <u>ะ</u> <u>บ</u> <u>า</u> <u>ท</u> <u>ร</u> <u>า</u> <u>ชา</u>	<u>ก</u> <u>ฤ</u> <u>า</u> <u>ห</u> <u>ำ</u> <u>ห</u> <u>ัน</u> <u>ต</u> <u>า</u>	<u>ภ</u> <u>ร</u> <u>ะ</u> <u>บ</u> <u>า</u> <u>ท</u> <u>ร</u> <u>า</u> <u>ชา</u>	<u>ก</u> <u>ิ</u> <u>อ</u> <u>ห</u> <u>ำ</u> <u>ห</u> <u>ัน</u> <u>ต</u> <u>า</u>
<u>เส</u> <u>ค</u> <u>ี</u> <u>จ</u> <u>มา</u> <u>แ</u> <u>ต</u> <u>่</u> <u>ส</u> <u>ว</u> <u>ร</u> <u>ร</u> <u>ค</u>		<u>เส</u> <u>ค</u> <u>ี</u> <u>จ</u> <u>มา</u> <u>แ</u> <u>ต</u> <u>่</u> <u>ส</u> <u>ว</u> <u>ร</u> <u>ร</u> <u>ค</u>	

คำว่า "ท้าวหันตา" เป็นคุณสมบัติเด่นของพระอินทร์ ซึ่งเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป กวีจึงไม่จำเป็นต้องเอ่ยคำว่า "พระอินทร์" เพียงแต่ใช้คำว่า "ท้าวหันตา" ผู้อ่านก็ทราบทันทีว่าหมายถึงใคร

ตอนที่กล่าว เป็นตอนที่ท้าวพรหมหัตถ์แต่งองค์เพื่อไปประพาสบำ กวีได้ชมว่า โฉมของท้าวพรหมหัตถ์นั้น งามเหมือนกับพระอินทร์เสด็จมาจากสวรรค์

○ คฤหาหนึ่งมหาสมุทร	อันฤกกกว้างพันคณา	○ คือหนึ่งมหาสมุทร	อันล็กกว้างพันคณา
ร้อยพันห้วยเหวมา	ไหลลงมาบ่อรู้เห็น	ร้อยพันห้วยเหวผา	ไหลลงมาบ่อรู้เห็น
○ ไหลลงทะเลสาบ	บ้างไหลลงทะเลเค็ม	○ ไหลลงทะเลสาบ	บ้างไหลลงทะเลเค็ม
เท่าใดบ่อรู้เต็ม	คฤหาผูกสวดยแก้ยักษา	เท่าใดบ่อรู้เต็ม	คือผูกสวดยแก้ยักษา

ตอนนางมาลาทูลท้าวพรหมทัตว่า การที่ท้าวพรหมทัตผูกสวดยกับนางยักษ์นั้น เปรียบเหมือนกับน้ำตามห้วย เหวต่าง ๆ เป็นร้อย เป็นพันที่ไหลลงมหาสมุทร ซึ่งไม่มีวันเต็ม เหมือนกับชีวิตชาวเมืองที่ผูกสวดยให้กับนางยักษ์ก็ไม่มีคำว่าเพียงพอ แม้ว่าคนจะหมดเมืองก็ตาม

1.4 อธิพจน์ เป็นภาพพจน์เปรียบเทียบให้เกิดความจริง ไม่ได้เพ่งเล็งข้อเท็จจริง โดยมีความมุ่งหมาย เพื่อให้กระทบอารมณ์และความรู้สึกของผู้อ่าน

○ ทายว่านางจอมขวัน	ยังสามวันแหละพระอา	○ ทายว่านางจอมขวัญ	ยังสามวันแหละพระอา
คูนางนั้นจักมา	แต่เบื่องทิสข้างหลบุน	คูนางนั้นจักมา	แต่เบื่องทิสข้างหนบурท์
○ เต้าจักไหวยเวหล	เรื่องฤทที่พลย้อมมะมุล	○ ท้าวจักวายเวหน	เรื่องฤทที่พลย้อมมากมุล
เนื้อหน่อพุททาทุล	แมนแท้แล้วพระราชา	เนื้อหน่อพุทชางกูร	แมนแท้แล้วพระราชา

บรรยายถึง คู่ครองของนางคาราที่มีบุญญาธิการ สามารถ "วายฟ้า" มาหานาง กวีต้องการเน้นอานุภาพของพระกายโสทว่า มีอิทธิฤทธิ์ว่าคนอื่น ๆ

1.5 บุคลาธิษฐาน ได้แก่การสมมุติสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรม หรือการสร้างชีวิตวิญญาณให้สิ่งที่ไม่มีชีวิต หรือสิ่งที่ไม่ใช้มนุษย์ เพื่อให้เกิดอารมณ์ เช่น

○ แค้นปรางสุวัน	ทั้งปรางจันงามสูกไสย	○ แค้นปรางค์สุวรรณ	ทั้งปรางค์จันทรอันสูกไส
เครื่องทรงนางทราวมไวย	จ้มหุญแล้วในย เรือนทอง	เครื่องทรงนางทราวมว้ย	จมอยู่แล้วใน เรือนทอง
○ ปราสาทจะโรยรรา	เกี่ยชลาจักเส้าหมอง	○ ปราสาทจะโรยรรา	เกยชลาจะเศร้าหมอง
ไครยเหลี่ยจักป๊กครอง	ล้มบตรเท่าทั้งเวียงไชย	ไครเลยจักป๊กครอง	สมบัติท้าวทั้งเวียงชัย

ในตอนนี้นางสมุทรเวหาจะสังหารนางมาลากับห้าวพรมหัตต์ ห้าวพรมหัตต์
ได้คร่ำครวญถึง บ้านเมือง ปราสาท ราชวัง ว่าจะเงียบเหงาเศร้าหมอง

○ ผูกปลาทั้งหลาย	โดยฟังฤาสาย	○ ผูกปลาทั้งหลาย	ได้ฟังฤาสาย
ชวนกันเข้ามา	บ้างชักบ้างลี	ชวนกันเข้ามา	บ้างชักบ้างลี
สำมะคีนักหนา	กระเบนเข้ามา	สำมะคีนักหนา	กระเบนเข้ามา
เอาหางกรางไป		เอาหางกางไป	
○ ฉะหลามเข้ากัก	โลมาเข้าพัด	○ ฉลามเข้ากัก	โลมาเข้าพัด
เพียนทองตัวใหญ่	ทำด้วยริคทา	เพียนทองตัวใหญ่	ทำด้วยฤทธา
มากมีเหลือใจ	กระเทนนัไสย	มากมีเหลือใจ	กระเทนนัไซร์
ชาวคฤาญนตรา		ชาวคือเงินตรา	

เป็นเหตุการณ์ ตอนนางสมุทรเวหาใช้ให้นางคาราชัคกระหะ แต่นางคาราไม่
สามารถชัคได้เพราะกระหะไปใหญ่เกินไป พระกายโสทจึงสั่งให้บรรดาปลาทั้งหลายเข้าชัคกระหะ
ให้ชาวได้

2. รสวรรณคดี

รสวรรณคดี ได้แก่ อารมณ์หรือภาวะต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณคดี เช่น อารมณ์รัก
โศก โกรธ เป็นต้น การอ่านวรรณคดีให้ใคร่รส ผู้อ่านวรรณคดีจะต้องพิจารณาด้อยคำของผู้เขียนทุก
ตัวอักษร แล้วจึงคิดและวิเคราะห์ตามว่า ข้อความใดเป็นเหตุ ส่วนใดเป็นผลของอารมณ์หรือภาวะ
ต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณคดีแต่ละช่วงแต่ละตอน ต่อจากนั้นจึงประมวลเนื้อความทั้งหมดเพื่อรับรู้
อารมณ์หรือภาวะนั้น ๆ

รสของวรรณคดีนั้น ตามพระกัมภีร์สุโธธาลังการ และอลังการศาสตร์ แบ่งออกเป็น

9 รส คือ

1. สิงการรส ได้แก่ รสแห่งความรัก
2. รุทธรส ได้แก่ รสแห่งความโกรธ
3. วิกัจจรส ได้แก่ รสแห่งความเกลียดชัง ขยะแยะ

4. ภยานกรรส	ไค้แก่	รสแห่งความหวาดกลัว
5. อัษฎุตรรส	ไค้แก่	รสแห่งความพิศวง แปลกประหลาด ตื่นเต้น ผจญภัย
6. วีรรส	ไค้แก่	รสแห่งความกล้าหาญ
7. ศานตรรส	ไค้แก่	รสแห่งความสุข สงบ
8. กรุณารรส	ไค้แก่	รสแห่งความเมตตา ความเศร้าโศก
9. ทาสยรส	ไค้แก่	รสแห่งความตลกขบขัน

คัมภีร์อภินิหารศาสตร์ยังกล่าวเน้นว่า "ถึงแม้ว่าสุกดี ถ้าขาดเกลือแล้ว อาหารไม่อร่อยฉันใด กาพย์ปราศจากรสก็ไม่อร่อยฉันนั้น" (ป.ส. ศาสตร์ (ผู้แปล), 2504 : 37) รสวรรณคดีจึงเป็นสิ่งสำคัญและมีค่าควรแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่งในวรรณกรรม

รสแห่งวรรณกรรมชาวบ้าน เรื่องพระกายโศทอันก่อให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจ ตามหลักการดังกล่าว มีตัวอย่างดังนี้

รสแห่งความรัก

ท้าวพรหมหัตถ์แสดงความรัก ความเป็นห่วงนางมาลา เมื่อพระองค์จะเสด็จออก ประพาสป่า

○ สองกระสตรจ่ามันัน	ต่อมาจากบัน
หญิงหันเอมมออน	วิหคบินบัน
พิศยนสายส่มมอน	ราปีไวยกอน
ฟังเสียงสองลี	
○ เทเวรักษา	บนกำพูชา
เจ้าฟ้าหีบตี	ระงับตรับฟัง
เสียงพระโถมศรี	เมื่อพลอดภาที
ด้วยกันสององค์	

○ สองกษัตริย์จ่านรจ	ต่อมาจากบัลย์
ทรงธรรมเอมอร	วิหคบินบน
พิศยลสายสมร	ราปีกไว้ก่อน
ฟังเสียงสองศรี	
○ เทเวศรีรักษา	บนกำพูชา
เจ้าฟ้าธิดี	ระงับตรับฟัง
เสียงพระโถมศรี	เมื่อพลอดพาที
ด้วยกันสององค์	

การแสดงความรักระหว่างพระกายโสทกับนางคารา เมื่อเข้าพิธีอภิเษกแล้ว

○ อันความโลภสังสาร ย่อมแจ้งทุกประการ ทั่ววงศ์ชาติยงชาย ○ เครื่องกระศรพรชนิทั้งหลาย เรียบเรียงเอาไว เท่าค้อย เสด็จไปสู่ ○ คลิงเกล้า ฝ่าแหนผัวอยู่ พินิจเป็นครู พลงานชนช้องชมเชย ○ ภักคินี่อยู่ เรียงงเขนย สองกษศรชมเชย สมบศรที่ในยพารา	○ อันความโลภสังสาร ย่อมแจ้งทุกประการ ทั่ววงศ์ชาติหญิงชาย ○ เครื่องกษศรียพชนิทั้งหลาย เรียบเรียงเอาไว้ เท่าค้อย เสด็จไปสู่ ○ คลิงเกล้า ฝ่าแหนผัวอยู่ พินิจเป็นครู พลงานชนช้องชมเชย ○ ภักคินี่อยู่ เรียงงเขนย สองกษศรียชมเชย สมบศรที่ในพารา

รสแห่งความโกรธ

นางสมุททเวหาโกรธนางคารา

○ เมื่อนั้นนางยักษ์บ่าบี โกรธแค้นเทวี หมิงทำแต่อำเภอใจ ○ สองตาแดงค้อแสงไฟ ลิลลันโยยไทย ชบพันคำรณคำราม ○ คุกอรพหัจองรูปงาม หมิงมาชมความ กุไชยหมิงแกล้งมาประจาย ○ ไครยจ่างแต่แรกไครยวาร ครันเมื่อทำการ เถียงตัวว่าเป็นเมียนาย ○ หมิงนี้ทำความมักง่าย ครันกวนรายไชย หมิงชวนทะเลาะแม่ผัว	○ เมื่อนั้นนางยักษ์บ่าบี โกรธแค้นเทวี มิงทำแต่อำเภอใจ ○ สองตาแดงค้อแสงไฟ แลลันโยไฟ ชบพันคำรณคำราม ○ คุกอรพหัจองรูปงาม มิงมาชมความ กุไชยมิงแกล้งมาประจาย ○ ไครยจ่างแต่แรกไครยวาน ครันเมื่อทำการ เถียงตัวว่าเป็นเมียนาย ○ มิงนี้ทำความมักง่าย ครันกวนรายไชย มิงชวนทะเลาะแม่ผัว

นางประกาสันโกรธเคืองเป็นอย่างยิ่ง เมื่อรู้ว่าพระกายโสทไม่ได้รักนางเลย
จึงแปลงร่างเป็นยักษ์เพื่อเข้าต่อสู้กับพระกายโสท

○ โคยฟังพระราชานางยักษ์กัซบพัน	○ ใต้ฟังพระราชานางยักษ์กัซบพัน
กริ้วโกรธฤทฎาไฟยกัน	กริ้วโกรธคือไฟกลับ
○ นมยานโดยเจ็ดเสาะ	○ นมยานได้เจ็ดศอก
ใหญ่สูงเพียงภูผา	ใหญ่สูงเพียงภูผา
○ แม้นเราเป็นกระสัตรี	○ แม้นเราเป็นกษัตริย์
แม้นน้ำจิตของใคร	แม้นน้ำจิตของใคร
○ ถ้ารู้แต่เดิมที	○ ถ้ารู้แต่เดิมที
ฟ้าเฝ้าต้นพริกษา	คว่าเอาต้นพฤกษา

รสแห่งความเกลียดชัง ชยะแขยง

พระกายโสทแสดงความเกลียดชังนางประกาสัน เมื่อเข้าที่บรรทมร่วมกัน

○ นางมารหลับบ่พินกาย	○ นางมารหลับบ่พินกาย
ส่อเทือนส่อหั้นปรางไ নয়	ส่อเทือนส่อหั้นปรางค์ใน
พระองค์เกลียดทรังเหลือใจ	พระองค์เกลียดชังเหลือใจ
บ่อโดยจะผันภักตรา	บ่ได้จะผันภักตรา

นางคาราแสดงความชยะแขยงเหล่ายักษ์ซึ่งกินอาหารในงานทำขวัญพระกายโสท

○ วาแลวนางปิดปาก	○ ว่าแล่วนางปิดปาก
เขโลแรงไหลยหลัง	เขโพแรงไหลหลัง
○ แต่ล้วนทัวะพลมาร	○ แต่ล้วนพวกพลมาร
จับจอกมิกสุรธา	จับจอกมิกสุธา

รสแห่งความหวาดกลัว

ท้าวพรหมหัตถ์กับพวกทหารหวาดกลัวนางสมุททเวหา

◦ โทมเข้ากุมเอาตัว ฝูงพมทั้งนั้นหนา	บ่อใดกลัวพระราช เพียงชีวาจะวายสร	◦ โทมเข้ากุมเอาตัว ฝูงพมทั้งนั้นหนา	บ่ใดกลัวพระราช เพียงชีวาจะอาศัย
◦ สอนนายแล่นพรัดไพร คิดกลัวนางกุมพัน	สอนว่าไพรแล่นพรัดกัน หน่วยตาหมันชาวฤๅษี	◦ สอนนายแล่นพลัดไพร คิดกลัวนางกุมพัน	สอนว่าไพรแล่นพลัดกัน หน่วยตามันชาวคือผี

ชาวเมืองพรหมกุสตันกลัวนางสมุททเวหา ต่างหนีกันกระจัดกระจาย

◦ บตานั้นฝูงเข้าเมือง พรหมกุสพระณคร	เขาพาเลื่องชาวชะจอร์ ครั้งนี้เกษกานกุหลิ	◦ บัดนั้นฝูงชาวเมือง พรหมกุสพระนคร	เขาลือเลื่องข่าวชจร ครั้งนี้เกิดการกลี
◦ บ่อทราบจักหมู่โดย ต่างภาควัชนี	เพราะยักษ์ร้ายหมันราวี บ่อรู้ที่จักถล่มนา	◦ บ่อร้างจะอยู่ได้ ต่างต่างพาตัวหนี	เพราะยักษ์ร้ายหมันราวี บ่อรู้ที่จักกมนา
◦ ล้างบ้างเรียะละเตา สวนมือพายน้ำตา	จึงมาคร่ำแม่ด้วยรา หรัคเสียแม่แล้วละเอัย	◦ ล้างบ้างเรียกลูกเต่า สวนมือพายน้ำตา	จึงมาคร่ำแม่ด้วยรา ชัตเสียแม่แล้วลูกเอย

รสแห่งความพิศวง แปลกประหลาด ขึ้นเห็น ผจญภัย

ท้าวพรหมหัตถ์ประพาสาป พบศาลาในป่า พระองค์ไม่ทราบว่าเป็นที่พักของ

นางสมุททเวหา จึงประหลาดใจ

◦ พิษเห็นสาไหลยไพจิตร ประดับแต่ล้วนหัวแหวน	งามพ้อลล่อนกษ งามพันลันกษ	◦ พิษเห็นสาโลไพจิตร ประดับแต่ล้วนหัวแหวน	งามพันลันกษ งามพันลันกษ
◦ ไครยหน่อสร้างไวในแดน พิจิตรดูงามร้งหนา	หิมวันเป็นแท่น พิจิตรดูงามร้งหนา	◦ ไครยหน่อสร้างไว้ในแดน พิจิตรดูงามร้งหนา	หิมวันเป็นแท่น พิจิตรดูงามร้งหนา

○ หลาหนึ่งมนุษย์เทวา สร้างบัญญัติ - ประโยชจะโหย เป็นทหาร ○ ไครหนอนำใจกล่าหาร บำแก้งสัมภาล - สัมโภชเพื่อจะให้อย่าง	○ หรือหนึ่งมนุษย์เทวา สร้างบรรณศาลา - ประโยชน์จะให้เป็นที่าน ○ ไครหนอนำใจกล่าหาญ บำเพ็งสมภาร - สมโพธิเพื่อจะให้อย่าง

รสแห่งความกล้าหาญ

พระกายโสทรกับนางประกาสัน และผ่านางตาย

○ เมื่อนั้นจึงระบาค กายโสทราคเรื่องฤทธิริน - ฟาดฟันเป็นหลายหน ถูกตองนางนางยักษา ○ พระชั้นเข้าบันแซน หั่งชว้าหรัยคักล่งมา - บันเกล้านางยักษา คักล่งมาบัตเดียวคน ○ นางยักหันใหม่โดย จิงลุ่มล่งกลางไฟรอยสัน - โรहितหลามไหลมล่ง ครีห์ทานกระคังคา	○ เมื่อนั้นจึงพระบาท กายโสทรราชเรื่องฤทธิริน - ฟาดฟันเป็นหลายหน ถูกตองนางนางยักษา ○ พระชรรค์เข้าบันแซน หั่งชว้าชวาทกลงมา - บันเกล้านางยักษา ตกลงมาบัตเดียวคน ○ นางยักหันไม่ได้ จิงลุ่มล่งกลางไฟรสนต์ - โลหิตหลามไหลลง ก็ต่อธารพระคองคา

รสแห่งความสุข สงบ

ความสงบสุขของเมืองพรหมกุส

○ เช้าเมืองโดยคี่ โดยมั่งคิมี่ - งันทองเหลือแหล เพราะบุญราชา - เข้ามาปลาถูก ผลผลามีลูก - บ่อโดยกักหา ○ ผลฟ้าซักเซย รำเกียหารา - เคชะบุญญา เจ้าฟ้าพันปี	○ ชาวเมืองใต้คี่ ใต้มั่งคิมี่ - เงินทองเหลือแหล่ เพราะบุญราชา - ข้าวมากปลาถูก ผลผลามีลูก - บ่ได้หักหา ○ ผนฟ้าซักเซย รำเพยธารา - เคชะบุญญา เจ้าฟ้าพันปี

รสแห่งความเมตตา ความโศกเศร้า

ความโศกเศร้าเสียใจของนางคารา เมื่อพลัดพรากจากพระกายโสท

○ สงสารนางบุญหนัก เมื่อรำรักษ พระพุทธอน กลิ้งเกลือกกลางคองคอง ทรงกรรแสงบ่วาย เหล็ย	○ สงสารนางบุญหนัก เมื่อรำรักพระภูธร กลิ้งเกลือกกลางคองคอง ทรงกันแสงบ่วาย เลย
○ โอ๒ พระจอมไตร พาน้องไป เก็ชพระเอ็ย ยาทั้งน้องไวย เหล็ย เป็นโหมเง็ชชายคูแคลน	○ โอโอพระจอมไตร พาน้องไป เก็ชพระเอย อย่าทั้งน้องไวเลย เป็นม่าย เอยชายคูแคลน
○ มีกำมแก่น้องนักษ โหมยรู้รักษาหัวแหวน จริงน้องไคยความแค้น แหวนตกว่าจักโทศไครอย	○ มีกรรมแก่น้องนัก ไม่รู้รักษาหัวแหวน จึงน้องไคความแค้น แหวนตกว่าจักโทษไค
○ จักโรศเวรากำม น้องไคยทำมาแต่ไทรย เก็ชเหตุเพราะหัวใจ ไครอยทำไหย เจาคาหระ	○ จักโทษเวรกรรม น้องไคยทำมาแต่ไโร เก็ชเหตุเพราะหัวใจ ไคโรทำให้เจ้าคารา

รสแห่งความตลกขบขัน

บริวารยักษ์นางประกาสันยีนคูเจ้านายรบด้วยความสนุกสนาน

○ เพื่อนเอ็ยนายค่อนาย รบกันตายช่างหัวเขา หมีไชยกานของเรา จัผลอยตายด้วยทรามไวย	○ เพื่อนเอยนายค่อนาย รบกันตายช่างหัวเขา มิใช่การของเรา จะผลอยตายด้วยทรามวัย
○ ถ้าเป็นทุเทียนแก้ว ตับเสียแล้วจุกอื่นโหมย ชีวิตครันตายไป บ่หอนไสยจักกินมา	○ ถ้าเป็นทุเทียนแก้ว ตับเสียแล้วจุกอื่นโหม ชีวิตครันตายไป บ่หอนไชรัจักกินมา
○ หลุนแลครันเปรี้ยวปาก นังกินหมะหยุดิกวา ลูกไมมีในป่า ไปย เก็ชมากินสำราน	○ ยีนแลครันเปรี้ยวปาก นังกินหมากอยู่คักว่า ลูกไมมีในป่า ไป เก็ชมากินสำราน
○ ที่รับก่อบไปย ทั้งหลายไสยยารำคาน เราแลไหยษำราน ตีพัง เคมมีตีหฤา	○ ที่รับก่อบไป ทั้งหลายไชร้อยำรำคาญ เราแลให้สำราน ตีพัง เคมมีตีหรือ

3. สัญลักษณ์

สัญลักษณ์ ได้แก่ การนำสิ่งหนึ่งไปใช้แทนอีกสิ่งหนึ่งเพื่อให้เกิดภาพและเกิดความเข้าใจได้ชัดเจน โดยปกตินิยมนำสิ่งที่ เป็นรูปธรรมไปใช้เป็นสัญลักษณ์แทนนามธรรม เช่น ใช้ดอกไม้สีขาวแทนผู้หญิงบริสุทธิ์ ฟ้าสีเ ลือ แทนชายหนุ่ม หรืออาจแทนความอิสระเสรี

ภาษาสัญลักษณ์ในวรรณกรรม เป็น เรื่องของการสร้างคำใหม่ของกวี หรือของผู้เขียนเพื่อนำไปใช้ซ้ำในงานของต นอื่น และเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกนึกคิดเป็นพิเศษต่อคำนั้น ๆ การใช้ภาษาสัญลักษณ์อาจใช้เป็นคำ ประโยค ข้อความ หรือทั้ง เรื่องก็ได้ ความหมายที่เป็นสัญลักษณ์ จะให้ความโดยนัย ทั้งนี้เพราะสัญลักษณ์ เป็น เรื่องของกลวิธีในการสร้างภาพพจน์ จินตนาการ และอารมณ์สะเทือนใจแก่ผู้อ่าน

สัญลักษณ์ที่พบมากในวรรณกรรมไทยรุ่นก่อน ได้แก่ สัญลักษณ์ที่ปรากฏในบทกวีจรรย ์ เนื่องจากคนไทยไม่นิยมกล่าวเรื่องเพศอย่างเปิดเผย การใช้สัญลักษณ์จึงเป็นกลวิธีหนึ่งที่จะกล่าวถึงธรรมชาติส่วนหนึ่ง ของมนุษย์ได้อย่างมีศิลปะ

ในเรื่องพระกายโสท กวีใช้สัญลักษณ์ในบทกวีจรรย ์ตอนการแสดงความรักระหว่างพระกายโสทกับนางตารา โดยบรรยายไว้อย่างไพเราะว่า

○ ผ่นส่วันคักหัวทาศรี	แผ่นพื้นปัตถี	○ ผ่นสวรรคคักหัวทาศรี	แผ่นพื้นปถพี
จพหัวทุกแห่งพูวะกัน		จบหัวทุกแห่งภูวคล	
○ เตาะไมยกลิคาลัยรัชคัล	พฤชามีผัด	○ ดอกไม้กลีกลายรสกนธ์	พฤชามีผล
กระบตรเตาะไบยคูกาม		กระบคคอกไบคูกาม	
○ คดาไคยเสว้ยภทังสาม	สังสารลวนลาม	○ ก้อได้เสว้ยภทังสาม	สังสารลวนลาม
ส่วรรน่มุชทดาเสบัย		ส่วรรค่มนุษย์หรือเสบย	
○ เบื้องบนแสนส่นุกุไทรย เหล้ย	สองฝั่งไคยชัย	○ เบื้องบนแสนส่นุกกระโรเลย	สองฝั่งได้ไชย
ส่มบตรที่ไนยแดงส่วรรน		ส่มบตที่ไนแดนสวรรค	
○ ย่อมลิมผุงชนาภวะพล	ลิมลีนทุกอ้อ	○ ย่อมลิมผุงชนาพวกพล	ลิมลีนทุกอัน
ลิมทังบิตูเรคชัลมาร		ลิมทังบิตูเรคชนมาน	

ตอนพระกายโศทกล่าวกับนางคาราถึงเรื่องการมีคู่ นางคารายังไม่เคยใกล้ชิดชายใด
พระกายโศทพลอบนางให้หายกังวลใจ โดยกล่าวเป็นสัญลักษณ์ ว่า

○ หมีเคี้ยจำเคี้ย	สุทเสงี่ยมเรียมเอ้ย	○ มิเคยจำเคย	สุทเสงี่ยมเรียมเอย
หมีเคี้ยมีเรือน	กฤคาวดวงน้อย	มิเคยมีเรือน	กฤคาวดวงน้อย
ล้อยเลื่อนตามเคือน	ค้อยล่องค้อยเลื่อน	ล้อยเลื่อนตามเคือน	ค้อยล่องค้อยเลื่อน
ตามพระจันทร		ตามพระจันทร	

การใช้สัญลักษณ์อีกตอนหนึ่งของกวี การใช้คันโธ้แทนบิคาราคา ซึ่งหมายถึงคันโธ้
มีร่มเงาเป็นที่พึ่งแก่ลูกหลาน ชาคร่มโธ้ก็คือชาคที่พึ่ง ชาคบิคาราคานั้นเอง ดังเช่น
พระกายโศทคร่ำคราญเมื่อทราบจากพระอินทร์ว่า หัวพรหมหัต และนางมาลาผู้เป็นชนกนาถได้ถูก
นางสมุททเวหาจับกินเป็นอาหาร

○ พระร่มโธ้แก้ว	เท้าล้มลงแล้ว	○ พระร่มโธ้แก้ว	เท้าล้มลงแล้ว
เหนือพื้นดินแดน	แตกอนสักกุนา	เหนือพื้นดินแดน	แตกอนสักกุนา
ย้อมมานับแสน	บ้างจับบ้างแร้น	ย้อมมานับแสน	บ้างจับบ้างแร้น
พึ่งพระรัศมี		พึ่งพระรัศมี	
○ โธ้พระโธ้ทอง	ฝูงสัตว์ทั้งผอง	○ โธ้พระโธ้ทอง	ฝูงสัตว์ทั้งผอง
ขึ้นชมยินดี	โธ้ทองล้มแล้ว	ขึ้นชมยินดี	โธ้ทองล้มแล้ว
เหนือพื้นปติพิย	ลู่นี้นันปี	เหนือพื้นปติพิย	ลู่นี้นันปี
จักพึ่งบุญไครย		จักพึ่งบุญไครย	

จากการพิจารณาเรื่องพระกายโศท จะเห็นว่า นอกจากกวีใช้สัญลักษณ์ในข้อความต่าง ๆ
แล้ว กวียังได้ใช้ตัวละครเป็นสัญลักษณ์อีกด้วย พระกายโศทหรือตัวละครที่เป็นมนุษย์ คือ
สัญลักษณ์ของธรรมะ หรือความดี ส่วนตัวละครที่เป็นยักษ์ คือ นางสมุททเวหา และนางประกาสัน
คือสัญลักษณ์ของอธรรม หรือ ความชั่ว นั่นเอง